

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КІРОВОГРАДСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО»**

**Шляхи упровадження
технології «змішане навчання»
в закладах загальної середньої освіти**

**(з досвіду роботи вчителів німецької мови
закладів загальної середньої освіти
Кіровоградської області)**

*Друкується за рішенням вченої ради
комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»
(від 8 червня 2021 року, протокол № 3)*

**Кропивницький
2021**

УДК 373.3.016:811+373.5.016.:811+(477.65)37

Шляхи упровадження технології «змішане навчання» в закладах загальної середньої освіти» (з досвіду роботи вчителів німецької мови закладів загальної середньої освіти Кіровоградської області) / укл.: Кендюхова А. А., Гринюкова Р. А.; за загальною редакцією Кендюхової А. А. – Кропивницький: КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського», 2021. – 50 с.

Видання є підсумком роботи вчителів німецької мови – учасників творчої групи, яка здійснювала дослідження технології «змішане навчання» протягом 2019–2020 рр. У матеріалах представлені теоретичний та практичний аспекти, зокрема: перший розділ описує сутність технології «змішане навчання»; другий – шляхи упровадження одного з її компонентів – «перевернутого класу».

Пропоноване видання буде цікавим для всіх педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти, які вирішили впроваджувати технологію «змішане навчання» та її різновиди.

Авторський досвід учителів – учасників творчої групи – може стати основою для проведення перших уроків іноземної мови з елементами технології «змішане навчання» у закладах загальної середньої освіти як у початковій, так і профільній школі.

Відповідальний за випуск – Віталій ДМИТРУК

КЗ «КОШПО імені
Василя Сухомлинського», 2021

Зміст

Вступ	5
I. Розділ. Сучасні технології навчання та специфіка їх використання	6
Змішане навчання: сутність та переваги використання в сучасних умовах закладу загальної середньої освіти (Кендюхова А. А.).....	6
Особливості використання технології «перевернутий клас» у процесі навчання німецької мови (Гринюкова Р. А.).....	18
II. Розділ. Шляхи впровадження технології «змішане навчання» у практичній діяльності педагогів області	23
Використання інтернет-ресурсів для організації самостійної діяльності учнів (Александрова Надія Семенівна, вчитель німецької мови закладу загальної середньої освіти «Успенська загальноосвітня школа I-III ступенів» Онупрїївської селищної ради Кіровоградської області).....	23
Перевернутий урок у початковій школі (Бурлак Оксана Григорівна, вчитель німецької мови Новостародубської загальноосвітньої школи I-III ступенів Петрівської селищної ради Кіровоградської області).....	25
Цілісний підхід до змішаного навчання (Ємець Наталія Олексіївна, вчитель німецької мови комунального закладу «Подільська гімназія Кропивницької міської ради»).....	29
Проблеми і труднощі, які можуть виникнути у вчителя під час організації перевернутого класу (Кройтор Інна Михайлівна, вчитель німецької мови комунального закладу «Навчально виховне об'єднання № 25 “Загальноосвітня школа I-III ступенів. Природничо-математичний ліцей. Центр позашкільного виховання “Ліра” Кіровоградської міської ради Кіровоградської області»).....	30
«Перевернутий клас» як засіб розвитку комунікативної та соціокультурної компетентностей (Литвиненко Вікторія Іванівна, вчитель німецької мови комунального закладу «Навчально-виховне об'єднання № 32 «Спеціалізована загальноосвітня школа I-III ступенів – позашкільний центр “Школа мистецтв” Кіровоградської міської ради Кіровоградської області»).....	32

«Перевернуте навчання» як засіб інтенсифікації проведення уроків в умовах дистанційного навчання (Маслюк Лариса Петрівна , вчитель німецької мови комунального закладу «Навчально-виховне об'єднання природничо-економіко-правовий ліцей – спеціалізована школа I-III ступенів № 8 – позашкільний центр Кіровоградської міської ради Кіровоградської області»)	34
Як зацікавити дітей вивчати матеріал на випередження в домашньому опрацюванні (Межова Марія Іванівна , вчитель німецької мови комунального закладу «Лозуватська гімназія» Маловисківської міської ради Кіровоградської області)	37
Використання моделі «перевернутий клас» на уроках німецької мови (Полховська Оксана Валеріївна , вчитель німецької мови Новоандріївської філії комунального закладу «Новгородківський навчально-виховний комплекс імені заслуженого вчителя України П. Ф. Козуля “Загальноосвітня школа I-III ступенів – дошкільний навчальний заклад” Новгородківської селищної ради Кіровоградської області)	39
Як зробити «перевернуте» навчання ефективним (Проскура Світлана Миколаївна , вчитель німецької та англійської мов комунального закладу «Навчально-виховне об'єднання I-III ступенів “Мрія” Кіровоградської міської ради Кіровоградської області»)	41
Висновки членів обласної творчої групи	45
Глосарій	46
Список рекомендованих джерел	48

Вступ

Актуальність проблеми. Нові вимоги до підготовки вчителів зумовлюють пошук таких методик і технологій навчання, які б відповідали сучасним стандартам освіти. Інформаційні технології за останні кілька років суттєво змінили освіту в багатьох країнах світу. Під впливом інтернету відбувається переосмислення не тільки змісту та форм навчання, а також ролі педагогів. Як наслідок, з'явилися нові педагогічні підходи до навчання, серед яких провідне місце займає **комбіноване** або **змішане** навчання (blended learning), яке сьогодні називають освітою третього покоління і вважають одним із перспективних підходів до організації навчального процесу в умовах пандемії. Змішане навчання стає однією з найпопулярніших технологій сьогодення ще й тому, що поєднує гнучкість і зручність дистанційного курсу з перевагами традиційного класу. Ця модель може надати новий імпульс до якісного розвитку освіти, оскільки відзначається ефективністю, і з часом може перевершити традиційні методи.

Метою збірника матеріалів є визначення сутності технології «змішане навчання» та його завдань у навчальному процесі, а також аналіз переваг та недоліків його практичного застосування у діяльності закладів загальної середньої освіти.

Практична значимість – 9 учасників творчої групи з 4 районів області створили 9 змістовних авторських розробок, у яких відображено досвід практичного використання нової форми організації освітнього середовища – моделі «перевернутий клас» – для учнів покоління Z на уроках німецької мови. Вони можуть стати основою для проведення перших уроків іноземних мов з елементами технології змішаного навчання у закладах загальної середньої освіти.

В сучасних умовах змішане навчання стає новим інструментом в арсеналі викладача, який має всі шанси отримати визнання як перспективна технологія змін і трансформацій у системі освіти.

Розділ І. Сучасні технології навчання та специфіка їх використання.

Змішане навчання: сутність та переваги використання в сучасних умовах закладу загальної середньої освіти.

Кендюхова А. А.

Останні декілька років виявилися дуже насиченими для сучасної освіти у реформуванні практично всіх сфер. Нова українська школа привнесла новітню філософію навчання та виховання школярів; нові інформаційні технології стрімко ввірвалися в сучасну систему організації навчальної діяльності. Обмеження, спричинені пандемією, прискорили та посилили виклики, які стоять перед закладами освіти України. Потреба в нових підходах до навчання з обмеженням кількості аудиторних занять залишається проблемним питанням для значної частини освітянської спільноти. Водночас лишаються вкрай актуальними такі вимоги до загальної середньої освіти, як: доступність та інклюзивність; гнучкість для окремих категорій здобувачів та індивідуальна траєкторія навчання.

Вирішення цих питань неможливе без широкомасштабного впровадження онлайн-технологій, ґрунтовних змін у підходах до організації навчання в закладах освіти та з кожної навчальної дисципліни, зокрема ролі сучасного уроку та ефективності проведення їх. Зміни мають відбутися. Це не тимчасове рішення, а можливість удосконалення, переходу на новий рівень освіти.

Якісна освіта вимагає професійного застосування онлайн-технологій з відповідними методичними підходами, що забезпечують ефективне поєднання безпосередньої та опосередкованої форми взаємодії учнів та педагогів у вигляді технології «*змішане навчання*».

Всеохопне впровадження зазначеної технології у закладах освіти дозволить забезпечити: узгодження змісту освітніх програм; постійний моніторинг якості освіти; демонстрацію окремих курсів потенційним вступникам; можливу комерціалізацію навчального контенту.

Технологія «змішане навчання» – це поєднання онлайн- та офлайн-навчання у один ланцюжок, що творить «навчальний досвід» учня та самодостатній логічний курс чи предмет. При змішаному навчанні інструкції/теорія, яку учень опрацьовує онлайн (чи то у формі самостійного прочитання матеріалів, чи демонстраційних відео, чи відеозапису лекції вчителя, чи у формі гри), знаходять своє застосування офлайн (тобто у приміщенні школи під час занять). Всі активності та заняття, що відбуваються у школі, мають поєднуватися та на практиці закріплювати знання, здобуті учнем під час самостійної роботи онлайн [3].

Навчання онлайн – це формат навчання учня за комп'ютером, коли він сам обирає місце для цього, контролює час, ритм та послідовність виконання завдань.

Навчання офлайн – взаємодія учня з учителем та однокласниками/ колегами за виконанням проекту.

Формат навчання – онлайн- чи офлайн-навчання; формати онлайн-навчання включають роботу у групових проектах, індивідуальні консультації, лекції,

семінари, дискусії та ін. (тобто будь-яка взаємодія, що відбувається в реальному часі без посередництва технологій).

Сама концепція технології «змішане навчання» з'явилася ще в 1990-х як протипага онлайн-навчання, проте досліджувати та впроваджувати її почали лише з 2000-х.

Особливості системи змішаного навчання. Основні відмінності змішаного навчання від звичайної системи – **активне використання різних технологій**, щоб знайти необхідний навчальний матеріал і отримати нові знання. Такі технології стають повноцінною частиною навчального процесу. Проте йдеться також і про поєднання різних підходів, способів викладу матеріалу, видів роботи. Наприклад, частина інформації розподіляється на групову роботу, частина – на самостійне вивчення. Це не залежить від форми роботи: у класі чи дистанційно [3].

Змішане навчання – це формальна, структурована та логічна навчальна програма, у якій:

- учні проходять хоча б частину курсів (курсу) онлайн, при цьому вони самі контролюють час, місце, ритм та послідовність виконання завдань;

- хоча б частина курсів (курсу) відбувається у фізичному навчальному просторі (школі) у групі з такими ж учнями та вчителем (це обов'язкова умова для успіху змішаного навчання, адже вона веде за собою соціально-адаптаційний аспект школи);

- різні формати навчання учня логічно поєднані, щоб забезпечити інтегрований та успішний «досвід навчання».

Роль учителя у системі змішаного навчання відрізняється від звичайної трьома речами. Перша – педагог може працювати з учнями у маленьких групах та збільшувати вплив на них. Друга – коли учні на відстані від вчителя, вони продовжують навчатися через спеціальні застосунки. Третя – учні можуть проходити оцінювання онлайн та отримувати миттєвий зворотний зв'язок від педагога. Педагог радше виконує роль **фасилітатора** у навчальному процесі, тобто, організовує колективне обговорення так, щоб усі учні були максимально залучені, а проблеми вирішувалися швидко й ефективно.

Набула змін і система оцінювання навчальної діяльності - основна мета педагога не в тому щоб виставити підсумковий бал, а в активній взаємодії, в умінні відстежувати прогрес та допомагати учневі у разі потреби. Так учитель перестає бути спостерігачем, тепер він виконує роль **ментора**.

Переведення частини процесу в онлайн відрізняє змішане навчання від звичної для України класно-урочної системи (у класі з зошитами та підручниками). Тепер учні можуть опрацьовувати теоретичну частину вдома, переглядаючи відео та вивчаючи супровідні матеріали. Після цього на уроці з педагогами та однолітками виконувати практичні справи або працювати у групах над проектом. Під час роботи вчителі визначають, наскільки добре розуміють тему окремі учні, і внаслідок цього можуть змінювати спосіб роботи з класом.

Моделі змішаного навчання різні, і кожна з них набагато ефективніша за традиційні способи та методи навчання. Для всіх них характерні спільні ознаки змін:

- учні самі розраховують свій час для вивчення теоретичного матеріалу – це збільшує ефективність навчання;

- вчителі фокусуються на формування м'яких навичок (спілкування, самоідентифікація, робота в команді тощо) та формуванні світогляду учнів;

- заклади освіти використовують систему бінарного або групового викладання;

- один день на тиждень учні працюють самостійно, а вчителі проводять короткі 10-хвилинні індивідуальні перевірки.

Технологія «змішане навчання» не є аналогом електронного (або онлайн-) навчання. Онлайн-навчання не передбачає особистої комунікації між учнями класу та вчителем. Це його основна перевага і недолік у порівнянні зі змішаним навчанням. Адже учні, які навчаються онлайн, не мають можливості особисто спілкуватися і розвивати навички роботи в команді. Натомість система змішаного навчання дозволяє вирішити цю проблему.

Основні компоненти технології «змішане навчання»:

1. **Живі події.** «Живе спілкування» передбачає частину аудиторної роботи вчителя та учня. Залежно від системи змішаного навчання у конкретному випадку кількість та тип офлайн-активності будуть різними. Проте, вона необхідна, як частина навчального процесу.

2. **Онлайн-контент (самостійне навчання).** Під час такого типу організації роботи учень самостійно опрацьовує матеріали у зручному для роботи темпі та місці. Важливо, щоб учителі надавали повні та зрозумілі інструкції щодо тієї роботи учня.

3. **Співпраця.** Поєднує два ключових елементи: роботу з однолітками і роботу з учителями. Завдяки першому з них учні можуть знаходити нові рішення та ділитися отриманим досвідом та знаннями. Через особисту роботу з учителем, учень може отримувати відповіді на індивідуальні запитання та уточнювати незрозумілі моменти. Така модель повинна бути створена для конкретного типу навчання або окремого курсу. Важливо, що подібна співпраця може відбуватися як у класі під час виконання групових завдань, так у соціальній мережі.

4. **Оцінювання.** Технології змішаного навчання дозволяють учням відстежувати свій прогрес та результати процесу виконаних завдань, педагогам – оцінювати знання та корегувати процес навчання через індивідуальне інструктування та консультування. Здобувачам освіти надають пояснення щодо проходження певного курсу. Щоб зрозуміти, як вони сприймають матеріал та як покращити цей процес, учителі можуть використовувати тестування.

5. **Додаткові матеріали.** Тут можуть бути роздруковані схеми, корисні інтернет-ресурси тощо [4].

Переваги змішаного навчання.

Доступність та зручне користування. Самостійне опрацювання частини матеріалу робить навчальний процес гнучкішим. Школярі можуть проглянути його у такому місці та темпі, що зручний саме для них. Формат уроку зазвичай не дає можливості повторити пройдений чи осмислити новий матеріал у необхідному обсязі. За умов змішаного навчання учні самі можуть структурувати проходження того матеріалу, який їм потрібно засвоїти у межах

однієї теми. Наприклад, повертатися до попередніх уроків, шукати додаткову інформацію, конспектувати тощо.

Ризики: недостатній рівень мотивації учнів, щоб проходити онлайн-навчання до кінця без постійного контролю. Впоратися з цією проблемою допоможуть деякі онлайн-системи, які дають можливість контролювати прогрес учнів та час виконання завдань. Для деяких учнів будь-яка домашня робота не має значення: незалежно від навчальної системи вони будуть виконувати завдання тільки у класі. За таких умов краще зосередитися на практичних завданнях. Активне навчання через комунікацію з однолітками допомагає засвоїти навчальний матеріал навіть тоді, коли лекційна частина пропущена.

Покращення навчального процесу.

Дослідження у різних сферах продемонстрували, що система змішаного навчання більш ефективна, ніж звичайне у класі чи онлайн-навчання, незалежно від напрямку курсу. Це відбувається завдяки: *кращому дизайну інструкцій; кращій орієнтації* (учні здобувають інструментарій для самостійної навігації та пошуку матеріалу у межах теми); *врахуванню індивідуальних можливостей* (робота з онлайн-матеріалами дозволяє рухатися у власному темпі); *підвищенню рівня залученості внаслідок соціальної взаємодії* (змішане навчання найчастіше стимулює командну роботу); *моніторингу часу на завдання* (онлайн-платформи дозволяють бачити кількість часу, яку витрачають учні на виконання різних завдань); *зменшення (чи гнучкості) витрат* (учні працюють онлайн і не потребують, наприклад, роздрукованих додатків навчального матеріалу, що може вирішити проблему з наданням підручників) [10].

Окрім переваг у вивченні певних дисциплін, всеохопне впровадження змішаного навчання у закладах освіти також дозволить забезпечити:

- узгодження змісту освітніх програм;
- забезпечення постійного моніторингу якості освіти;
- демонстрацію окремих курсів потенційним вступникам;
- можливу комерціалізацію навчального контенту.

В залежності від проблеми, яку школа бажає вирішити, впроваджуючи технологію «змішане навчання», потрібно підібрати ефективну модель навчання.

Сьогодні розглядають різні моделі технології «змішане навчання»:

1. Ротаційні моделі – це організація навчального предмету, таким чином, що учні переходять між різними форматами навчання за фіксованим розкладом або на розсуд учителя, принаймні одним з таких форматів є навчання в режимі онлайн. Інші можливі формати – це робота у невеликих проєктних командах, теоретичні виклади від вчителя (як для цілої групи так і для проєктних команд), групові проєкти, індивідуальні консультації від вчителя, письмові завдання. Учні навчаються в основному в школі, але також виконують домашні завдання.

1.1. Ротація за станціями – це модель організації навчального предмету, в якому учні переходять між різними «станціями» в межах одного чи декількох (небагатьох) кабінетів. Ротація по станціях відрізняється від індивідуальної ротації тим, що учні мають пройти усі станції, а не лише ті, що встановлені їхнім індивідуальним графіком.

1.2. **Ротація за лабораторіями** – це модель організації, коли одна з «лабораторій» є у спеціальному комп'ютерному кабінеті, де учні навчаються самостійно онлайн.

1.3. **«Перевернутий» клас** – це модель організації, коли учні навчаються онлайн за межами школи, у звичному місці виконання домашнього завдання (вдома), а потім ідуть до школи, щоб на основі здобутих знань та освоєних правил, інструкцій працювати над проектами або отримати додаткову інформацію від вчителя. Основна теоретична частина курсу засвоюється онлайн, саме це відрізняє модель «перевернутого» класу від просто виконання домашніх завдань онлайн. Адже, не засвоївши теорію самостійно, учень не зможе бути активним учасником у дискусіях зі вчителем чи зреалізувати проєкт.

Перш ніж почати використовувати «перевернутий клас» у навчальному процесі, необхідно відповісти на ряд питань: «Що ви будете перевертати? Хто зробить ваші відео? Яке програмне забезпечення ви будете використовувати? Як ваші учні можуть отримати доступ до програмного забезпечення? Як ви будете перевіряти, що ваші учні дивилися онлайн-контент і якими були результати? Як ви будете спілкуватися з вашими учнями щодо того, як отримати доступ до вашого перевернутого змісту? Як ви будете вчити своїх учнів відстежувати і розуміти відео-контент? Як ви будете спілкуватися з вашими учнями? Як ви будете спілкуватися з батьками? Як ви будете використовувати додатковий час?»

Мета учнів – познайомитися з темою, засвоїти нові поняття і за можливості отримати навички застосування навчального матеріалу, потім повернутися у клас з питаннями для уточнення якості свого розуміння і закріплення отриманих навичок.

Ризики. В умовах відсутності мотивації частину цих завдань не буде виконано. Учні не звикли до складної діяльності, яка вимагає брати на себе відповідальність за власне навчання. Це означає, що частина може взагалі ігнорувати виконання завдань.

Тому під час організації «перевернутого» навчання необхідно пояснювати і обґрунтовувати нові методи спільної роботи, проводити обговорення із учнями і аналізувати з ними отримані результати, рефлексувати [10].

1.4. **Індивідуальна ротація** – це модель змішаного навчання, коли кожен учень має індивідуальний графік і не обов'язково відвідує кожну доступну станцію. Графік складається автоматично (якщо у школі є програмне забезпечення) або окремим учителем.

«Перевернуте навчання» базується на чотирьох основних поняттях: гнучкий простір, навчальна культура, контент, учитель-професіонал.

2. **Гнучка модель** – курс або навчальний предмет, у якому онлайн-складова є основою навчання учнів, навіть якщо певна діяльність і відбувається офлайн. Учні працюють за індивідуальним гнучким графіком, який включає різні формати навчання. Учитель є доступним для будь-яких консультацій, учні навчаються здебільшого у приміщенні школи та виконують індивідуальні домашні завдання.

Учитель готовий надавати підтримку за необхідності через такі заходи, як робота в малих групах навчання, групові проєкти, а також індивідуальне консультування. Існують приклади реалізованих гнучких моделей, у яких учитель

надає більше або менше підтримки. Це співвідношення потрібно підлаштовувати під конкретний освітній заклад та ціль упровадження змішаного навчання.

3. Модель самостійного змішування – учень проходить курс повністю онлайн та відвідує навчальні заходи у школі чи навчальному центрі. Педагог у цій моделі є онлайн-учителем. Школярі можуть пройти онлайн-курс або на території школи (якщо дозволяє обладнання та кімнати) або вдома. Модель не може бути застосована для всіх навчальних предметів, адже курси онлайн мають комбінуватися з такими, що проходять у групі та з учителем у школі (соціальний аспект школи).

4. Модель збагаченого віртуального навчання – курс чи навчальний предмет, у якому учні зобов'язані проходити частину навчання зі своїм учителем офлайн (наодинці), а потім завершувати індивідуальні завдання самостійно.

Онлайн-навчання є основою навчання здобувачів освіти, особливо коли вони знаходяться віддалено від приміщення школи. Вчитель-предметник, як правило, працює як онлайн, так і офлайн. Багато моделей збагаченого віртуального навчання розпочиналися як окремі онлайн-курси, а потім доповнилися змішаною програмою навчання, щоб надати учням соціальний досвід відвідування школи. Модель збагаченого віртуального навчання відрізняється від «перевернутого класу», тим що у першому випадку учні рідко зустрічаються зі своїми вчителями кожного навчального дня. У «перевернутому класі», що проходить повністю онлайн, учень за бажанням може проконсультуватися з учителем; у випадку збагаченого віртуального навчання учень зобов'язаний проходити окремі заняття з учителем та отримувати консультації.

Існує велика кількість моделей змішаного навчання: прості, складні, більш і менш популярні та ін.

Є моделі змішаного навчання, які є руйнівними відносно традиційного класу. Вони не включають у себе традиційне навчання в його повній формі; вони пропонують нові переваги і є надійнішими.

5. Модель обертання – курс або урок, у якому учні переміщуються за встановленим графіком або на розсуд учителя між методами навчання, принаймні, одним з яких – дистанційне навчання. Інші умови можуть включати такі заходи, як робота в малих групах або класі, групові проекти, індивідуальні заняття і письмові роботи.

5.1. Обертання робочих зон – курс або урок, у якому учні переміщуються через фіксовані відрізки часу між різними місцями навчання, де, принаймні, одне – це дистанційне навчання. Інші місця можуть включати роботу в малих групах або класі, групові проекти, індивідуальні заняття та завдання.

5.2. Лабораторія обертання – курс або урок, де дистанційне навчання здійснюється в комп'ютерній лабораторії.

6. Модель «інтенсивна ординатура». Один семестр проводиться традиційно (зазвичай влітку), другий семестр повністю онлайн; один тиждень або у вихідні надаються традиційні сесії для практичних і лабораторних робіт, а решта їх вивчаються онлайн; інколи аудиторні заняття скорочуються до однієї або двох годин, надаючи більше часу учням для навчання онлайн.

7. Модель «самозмішування». Модель є традиційною для вищих навчальних закладів Америки. Студенти самостійно обирають додаткові до основної освіти курси. Постачальниками освітнього контенту можуть виступати різні школи та освітні установи.

8. Модель «Автономна група» використовується в тому випадку, коли...

Учні в класі сильно відрізняються психологічними особливостями, рівнем мотивації, сформованості ІКТ-компетентності та регулятивних універсальних навчальних дій. У цьому випадку клас ділиться на групи, в одній із яких основне навчання ведеться в режимі онлайн, а особиста взаємодія з учителем використовується для консультування, групового або індивідуального. В іншій групі основне навчання ведеться в традиційній формі, а електронне використовується для підтримки та відпрацювання навичок. Просторова організація класу повинна мати дві зони для традиційного уроку і зону онлайн-занять. Працюючи в цій моделі, учитель має володіти навичкою розподілу своєї уваги між двома групами, вміти організувати пізнавальну діяльність учнів через систему індивідуальних або групових завдань, знайомство з новим навчальним матеріалом, виконуючи функцію помічника під час виконання завдань.

9. Модель групи «особистий вибір» підходить для учнів старших класів, які мають високу мотивацію до навчання, рівень сформованості ІКТ-компетентності, особистісних і метапредметних навичок. У рамках цієї групи відповідальність за результати покладається на студента, тому що процес будується переважно з використанням електронного освітнього ресурсу. Завдання загальноосвітнього навчального закладу в цьому випадку зводяться до надання тимчасових (передбачені в розкладі години для online курсу) і просторових (приміщення з комп'ютером і виходом в інтернет) ресурсів, а також надання психологічної та за необхідності педагогічної підтримки. За певних умов (зміна в розкладі предметів, що припускають відвідування школи) учень може освоювати online курси поза освітнім закладом.

Моделі цієї групи різняться лише способом формування навчальних груп: всередині однієї школи з фіксованим набором курсів для вивчення online – «Новий профіль»; всередині однієї школи з різним набором курсів для вивчення online – «Індивідуальний навчальний план»; всередині одного віку різних шкіл для вивчення певного online курсу – «Міжшкільна група». Для всіх моделей важливо допомогти здобувачам перенести інформацію з короткотермінової пам'яті до довготривалої.

Цей процес включає:

- використання реальних сценаріїв, щоб захопити увагу учнів та їхні інтереси;
- включення учня в сценарій: опитування учнів, що вони будуть робити і як вони можуть допомогти процесу;
- заохочення розслідування і дослідження в безпечному середовищі за допомогою тренерської підтримки;
- сприяння обміну знаннями (досвід колег може зміцнити навчання);
- стимулювання розумової діяльності, щоб надати поштовх для роздумів або вирішення проблем, які не мають однієї правильної відповіді;

- спонукання учнів до конкуренції в досягненні цілей.

Про організацію змішаного навчання на рівні закладу освіти. Для початку потрібно визначитися, де ми знаходимося, адже навіть якщо всі учителі та учні працюють онлайн, це не завжди свідчить про впровадження змішаного навчання. Якщо в закладі освіти: реалізація змішаного навчання носить хаотичний характер; кожен учитель користується власним набором інструментів або програмного забезпечення; немає цілісного розуміння, як відбувається навчальний процес; відсутні: можливість перевірити якість навчання і матеріалів, системна технічна й методична підтримка учителів та учнів – то роботу потрібно починати з найпростішого першого кроку – ініціації. Для ініціації змішаного навчання на інституційному рівні необхідні такі передумови.

1. Запит від стейкхолдерів, зокрема педагогів, що часто є рушієм переходу до змішаного навчання. Якщо ж єдиним фактором, що ставить на порядок денний питання змішаного навчання, є зовнішньо зумовлена необхідність, наприклад, епідемія COVID-19, реалізація змішаного навчання буде радше формальною. Тому важливо знайти тих, хто готовий інвестувати свій час і зусилля в розвиток цього напрямку.

2. Готовність адміністрації закладу до підтримки, витрат, змін у структурі організації закладу освіти тощо є визначальним фактором. Без цього жодна ініціатива не досягне інституційного рівня. Така підтримка реалізується на двох рівнях: *бачення* – узгодити реалізацію змішаного навчання зі стратегією закладу освіти, визначити критерії успішної реалізації, «тримати руку на пульсі»; *управління* – підтримувати змішане навчання під час визначення пріоритетів закладу освіти при розподілі ресурсів, визначити ролі й відповідальність.

3. Ресурси – фінансові, матеріальні та людські – є не менш важливим фактором, від якого залежить успішна реалізація змішаного навчання. Це той етап, на якому ми розуміємо, що використання дистанційних технологій, які ми маємо у своєму закладі освіти, не задовольняє повністю наші потреби, вимагає оптимізації та переходу на системний рівень.

Для педагога дуже важливо розуміти не тільки сутність специфіки кожної моделі змішаного навчання, а увесь комплекс указаної технології. Змішане навчання змінює все: підходи, способи організації, методи та прийоми навчальної діяльності, систему оцінювання.

Системний підхід до використання технологій змішаного навчання містить три складові, що мають узгоджуватися між собою. Цей підхід відомий як «конструктивне узгодження». Він передбачає:

- чітко сформульовані очікувані результати навчання, що узгоджені з цілями освітньої програми та програмними результатами навчання;
- оцінювання, що перевіряє визначені результати навчання;
- усі види діяльності упродовж навчання, що націлені на досягнення результатів навчання.

Для проєктування чи адаптації навчального процесу за технологією змішаного навчання, як теоретичного, так і практичного, пропонуємо використовувати підхід зворотного дизайну. Він передбачає структуроване навчання учнів, орієнтоване на оцінювання, спеціально розроблене так, щоб

продемонструвати, що здобувачі досягли цілей освітньої програми з предмету навчання. Спочатку запитайте себе: що я хочу, щоб мої учні знали та вміли робити до кінця теми чи розділу? Чим мої учні будуть відрізнятися після закінчення навчального процесу від самих себе до його початку? Відповіді на ці запитання і є цілями ефективності навчання. Для того, щоб цілі були сформульовані конкретно та піддавалися вимірюванню й оцінці, педагоги в усьому світі спираються на «таксономію для навчання, викладання та оцінювання» («таксономію Блума»). Таксономія базується на когнітивних процесах навчання, які переходять від нижчого рівня абстрагування і складності до вищого. Цілі можуть бути сформульовані навколо одного чи декількох із цих рівнів. Це опис знань, умінь, навичок і світоглядних меж, що потрібні, аби продемонструвати досягнення цілей навчання під час підсумкового оцінювання. Це мають бути зрозумілі здобувачам твердження, які описують, що здобувачі зможуть зробити наприкінці вивчення теми чи розділу. Такі результати можна спостерігати як певну поведінку та виміряти, інакше їх не вийде оцінити.

Добре сформульовані результати навчання:

- чітко пояснюють, що саме наприкінці вивчення теми чи розділу ваші учні вмітимуть робити з того, що не вміли раніше;
- описують радше продукти, артефакти й поведінку, ніж навички та теоретичний зміст навчання;
- говорять про учнів, а не про вчителя;
- чітко повідомляють учням, що можна очікувати від навчання за даною темою/розділом (і чого не очікувати).

Після формулювання цілей результатів навчання наступним кроком є визначення того, як ви дізнаєтесь, що учні змінилися. Що вони мають зробити, щоб продемонструвати вам досягнення цілей? Відповідь на це питання і є оцінюванням.

Слід врахувати, що практично неможливо перевірити всі навчальні результати за допомогою одного методу оцінювання. Тому слід подумати, яка комбінація видів оцінювання дасть найповнішу картину. Тут важливо звернути увагу на пріоритетність результатів навчання та ефективність тієї чи іншої форми оцінювання для перевірки кожного з них.

У сучасній філософії оцінювання є два види оцінювання – *формувальне та сумативне*.

Формувальне оцінювання (оцінювання для навчання) – це зворотний зв'язок, який учень регулярно отримує упродовж навчання. Основна мета – дати учневі (вчителю та батькам) інформацію про поточний рівень навчальних досягнень та шляхи їх покращення. Через зворотний зв'язок можна не лише показати здобувачеві, що вже виходить добре, а й на що варто звернути увагу. Таке оцінювання також впливатиме на навчальну поведінку (наприклад, спонукатиме до певних кроків під час виконання об'ємного завдання, не відкладаючи його на останній день) і дасть відчуття задоволення від докладених зусиль. **Важливо**, щоб формувальне оцінювання:

- було пов'язаним із результатами навчання;
- містило коментарі щодо конкретних характеристик виконаного завдання;

- пропонувало подальші кроки;
- було своєчасним (із достатнім проміжком часу на опрацювання коментарів до виконаної частини завдання).

Таке оцінювання може бути без балів або додавати невеликий бал до фінальної оцінки. Зворотний зв'язок (формувальне оцінювання) супроводжує кожен етап навчального процесу. Це може бути як оцінка викладача, так і само- або взаємооцінювання.

Сумативне оцінювання (оцінювання навчання) – це ті завдання, оцінка за які є складовою оцінки за тему/розділ. Основна мета – дати інформацію про рівень оволодіння компетентностями не лише здобувачам, а й іншим стейкхолдерам навчального процесу (педагоги, адміністрація, батьки). Важливо, щоб сумативне оцінювання було безпосередньо націлене на досягнення очікуваних результатів навчання та проводилося згідно з чіткими критеріями, з якими здобувачі ознайомлені до початку виконання завдань.

Особливості викладання у змішаному навчанні. Глибока структурованість теоретичного матеріалу дозволяє гармонійно його поєднати з іншими видами навчальної діяльності, сформувати послідовність логічних взаємопов'язаних видів роботи учня, що дозволять:

- самостійно опанувати посильний обсяг матеріалу;
- перевірити ступінь розуміння основних понять;
- дати можливість спільного обговорення дискусійних питань, практичного застосування;
- створити підґрунтя й мотивацію для розгляду складніших і проблемних питань.

Щоб стимулювати внутрішню мотивацію учнів, дайте їм відповідь на питання «Навіщо це мені?» як для навчального предмета загалом, так і з кожної теми. Необхідно показати важливість і корисність не лише вивчення предмета, а й кожного завдання чи виду роботи, які ви пропонуєте у процесі. Скористайтеся очікуваними результатами навчання, щоб показати, як те, що вони зроблять (чи не зроблять) зараз вплине на результат і просуне їх до мети. Щоб реалізувати цей підхід, важливо цікавитися інтересами учнів та їхніми планами на майбутнє.

Потурбуйтеся про актуальність змісту кожної теми/завдання. Чи пропоновані матеріали відображають реальний стан речей? Чи є приклади застосування нових знань? Розішліть учням короткий план вивчення теми. Часто мотивація страждає, якщо процес роботи незрозумілий. Важливо дати учням перелік тем і завдань, розклад зустрічей онлайн та офлайн, критерії оцінювання й дедлайни. Крім того, важливо прописати, що є прийнятним, а що неприйнятним під час навчання (запізнення, дотримання дедлайнів тощо).

Надайте можливість постійного доступу до матеріалів теми. Це можуть бути відеолекції, статті, підручники, посилання на сайти, відповіді на типові питання, інструкції щодо виконання вправ і завдань, інструкції щодо користування онлайн-інструментами.

Вкрай важливо, щоб усі навчальні матеріали були зібрані в єдиному місці, зазвичай на гул-диску або на онлайн-платформі.

Присутність вчителя може також реалізовуватися через регулярний зворотний зв'язок на виконанні завдання. Можна надсилати щотижневі повідомлення (чому ми вже навчилися; проблеми і труднощі / типові помилки, що у нас виникли; плани – що ми будемо робити цього тижня).

Заохочуйте спілкування учнів одне з одним. Створюйте чати, давайте групові завдання. Дружня атмосфера й робота в парах і мінігрупах стимулює навчальний процес. Використовуйте «живу» мову. Матеріали (відео, аудіо чи тексти).

Обсяги завдань для кожного виду діяльності мають бути відповідними можливостям виконання учнями, особливо самостійно. *Будьте уважні*, чим більшим та складнішим є завдання, тим більша спокуса його відкласти або списати. Розбивайте завдання на невеликі модулі. Крім того, чим простіше завдання виконати технічно, тим більше шансів, що воно буде виконане. Дайте учням можливість брати активну участь в обговореннях, як в аудиторії чи під час відеоконференції, так і в чаті або у форумі.

Пропонуйте учням вибір скрізь, де можливо. Це дозволить їм реалізувати потребу в автономності. Це може бути вибір між усною відповіддю чи письмовою, вибір часу виконання завдання (асинхронні завдання), вибір під час роботи з теоретичним матеріалом, між переглядом відео та читанням тексту, вибір форми виконання завдання (постер, презентація, відео) тощо.

Пропонуйте можливість відразу застосувати на практиці отримані знання. Практичне застосування навичок і результатів є важливим фактором мотивації на кожному етапі вивчення. Підтримати мотивацію допомагає відчуття прогресу: учні хочуть бачити, як вони рухаються. В цьому допоможе **технологія портфоліо**.

Навчання у системі змішаного типу – це регулярний зворотний зв'язок і вчасне заповнення журналу оцінок (важливо пам'ятати про конфіденційність оцінок). Крім того, ви можете запропонувати учням самим оцінити свій прогрес відносно очікуваних результатів навчання.

Оформлення матеріалів – не першочерговий, але теж важливий фактор, який може або залучати, або відштовхувати. Уникайте суцільних неструктурованих текстів, відео з поганим звуком та неохайних слайдів.

Важливо спрямувати зусилля на зміст завдань і формулювати їх таким чином, щоб готову відповідь не так легко було знайти в доступних джерелах. Віддавайте перевагу завданням, які оцінюють результати навчання вищих рівнів (таксономія Блума), тобто не відтворення, а застосування, аналіз, порівняння, оцінку. Для цього можна використовувати кейси, казуси, приклади, ілюстрації. Використовуйте для контрольних завдань менш відомі роботи / твори / авторів, оскільки чим відоміший автор, тим більше готових робіт / відповідей є в мережі. Звертайтеся до досвіду, який ваші учні отримали впродовж курсу. Тоді дитині, яка не слухала вашу розповідь, буде складно списати. Також можна застосувати техніку “touchstone”: візьміть цитату, графік чи ілюстрацію, що використовувалися під час занять, і попросіть пояснити, як вони ілюструють те чи інше явище або теорію.

Крім того, включайте в тести рефлексивні питання щодо досвіду навчання, які, з одного боку, вимагають унікальної відповіді, а з іншого – також стимулюють розвиток метакогнітивного мислення. Наприклад, «яке завдання викликало найбільше труднощів і як ви це пояснюєте?»).

Урізноманітнюйте формати завдань (відео, аудіо, презентації, заповнення таблиць та моделей), а також змінюйте зміст завдань на кожен наступний рік чи для різних класів/груп.

Надзвичайно важливо демонструвати повагу до думки здобувачів та розвивати їхню впевненість у цінності власної думки. Варто ретельно прораховувати необхідний час на виконання завдання, оскільки діти не завжди можуть самостійно адекватно спрогнозувати, скільки часу варто виділити на завдання. А також ретельно прораховувати час на перевірку однієї роботи.

Перевантаження вчителя кількістю робіт на перевірку може підвищити ризик недостатньо ретельної, глибокої перевірки.

На рівні закладу освіти методи підтримки академічної доброчесності передбачають формування культури дотримання академічної доброчесності через внутрішні політики, підписання декларації про дотримання принципів академічної доброчесності, створення бібліотек робіт попередніх років для порівняння. Важливо організовувати заходи, націлені на усвідомлення здобувачами різниці між отриманням оцінки (балу) й досягненням результатів навчання.

Ефективність змішаного навчання враховує основні зовнішні та внутрішні фактори з метою визначення обмежень і можливостей; має зрозумілі цілі та результати навчання, орієнтовані на декілька рівнів навчання, а не лише на «розуміти та запам'ятати»; оцінює прогрес за кожним з очікуваних результатів навчання; передбачає зворотний зв'язок упродовж усього навчання; пропонує такі види навчальної діяльності, які залучають учнів до активного навчання, передбачає потужні форми досвіду та рефлексивного навчання, висвітлює способи отримання основної інформації та ідей; узгоджує між собою основні компоненти навчального предмету (декількох), тобто результати навчання, оцінювання та навчальна діяльність взаємопов'язані і взаємозалежні [11].

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> .
2. Закон України «Про повну загальну середню освіту» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> .
3. Кухаренко В. М. Теорія та практика змішаного навчання: монографія. Харків: КП «Міськдрук», 2016. 284 с. URL: <https://qrgo.page.link/vWJsb>.
4. Моделі змішаного навчання: особливості, поради, успішні приклади. EdEra R&D. URL: <https://qrgo.page.link/nCfvp> .
5. Морзе Н. В. Сучасне ДН в середніх навчальних закладах: проблеми та шляхи вирішення. URL: <https://qrgo.page.link/vi45y>.
6. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#n10> .

7. Організація дистанційного навчання в школі: метод. рекомендації. URL: <https://qr.go.page.link/egEbD>.

8. Постанова КМУ від 21.08.19 № 800 «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» (зі змінами). [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF#Text>.

9. Чи можна звичайний урок зробити дистанційним? [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=eQcLuHVT2yE>.

10. Змішане навчання. Як вчителі працюють і офлайн, і онлайн [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://nus.org.ua>.

11. Рекомендації щодо впровадження змішаного навчання. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mon.gov.ua> > app > media > vishcha-osvita https://www.facebook.com/photo/?fbid=4342721449073376&set=a.932602063418682&notif_id=1621589629409993&notif_t=feedback_reaction_generic&ref=notif

12. Організація курсів підвищення кваліфікації з використанням моделей змішаного навчання С. П. Касьян, В. В. Олійник. <https://core.ac.uk/download/pdf/275581657.pdf>.

Особливості використання технології «перевернутий клас» у процесі навчання німецької мови

Гринюкова Р. А.

Традиційна класно-урочна система знаходиться зараз на етапі перетворення в сучасні інноваційні простори, і впровадження технології змішаного навчання є одним з оптимальних рішень цієї проблеми. Сьогодні у вітчизняній і зарубіжній термінології існують різні підходи до визначення сутності поняття «змішане навчання».

«Змішане навчання», за визначенням О. Кривоноса, – *«це освітня концепція, в рамках якої учень отримує знання і самостійно (онлайн), і очно (з викладачем)»* [4]. Цей підхід у навчанні дає можливість контролювати час, місце, темп і спосіб (траєкторію) вивчення матеріалу. За своєю суттю змішане навчання – це поєднання традиційної класно-урочної системи та сучасної цифрової освіти, тобто змішування очного та дистанційного навчання. Ця форма є найбільш поширеною.

Розглянемо, як визначають «перевернуте» навчання науковці, завдяки яким цей термін набув популярності в освіті. Піонери цієї педагогічної технології А. Самс та Дж. Бергманн наголошують на важливості методичного забезпечення перевернутого навчання, зокрема необхідності створення відеолекцій для домашнього опрацювання учнями [5]. Проте, Дж. Бергман у серії статей, присвячених цій темі, наголошує, що перевернене навчання не є тотожним відеолекціям, які доступні в мережі інтернет. Найголовнішим компонентом такого навчання, на його думку, є взаємодія та продумані види навчальної діяльності, які відбуваються вже під час заняття.

Директор з питань освіти Майкл Хорн в Clayton Christensen Institute має цікавий погляд на змішане навчання як ефективний метод вивчення іноземної мови. Він зазначає, що змішане навчання – мистецтво, засноване на навчанні майстерності, підвищення власного рівня знань з обов'язковими мовними розминками – тренувальними вправами. Важлива роль відводиться вчителю, який направляє учнів, допомагає оволодіти знаннями. Він також є наставником. До того ж учнів заохочують працювати у команді. Так вони навчаються взаємодії у групі. Наслідком всього цього є успішне формування мовної компетенції.

З власного досвіду викладання іноземних мов зазначимо, що самотійна робота є одним із найважливіших видів роботи учнів під час вивчення іноземної мови, метою якого є розвиток лексичної, граматичної та фонетичної компетенції школярів.

Таким чином, постає проблема ефективного методичного забезпечення самотійної роботи та організації її педагогічного супроводу для максимального досягнення кінцевої мети цілей навчання іноземної мови в початковій школі. Нові вимоги, які держава висуває до підготовки, зумовлюють пошук таких методик і технологій навчання, які б відповідали вітчизняному та світовому стандартам освіти, забезпечували б підготовку майбутніх поколінь на належному рівні.

Вважаємо, що впровадження технології «переверненого» навчання є одним із можливих рішень цієї проблеми.

Одним із важливих аспектів освіти є **мотивація**, яка в учнів початкових класів часто відходить на задній план. Так як навчання має бути не лише корисним, а й цікавим та захоплюючим, вважаємо, що технологія «перевернутого» навчання на уроках іноземної мови в початковій школі є незамінним помічником учителя.

Традиційна класно-урочна система може діяти, проте вона знаходиться на етапі перетворення в сучасні та інноваційні простори. Технологія «перевернутого класу» врятує школярів та вчителів від стандартних уроків, створить умови вільного доступу до навчальних ресурсів, комунікації один з одним, співпраці в навчальній діяльності і надасть можливості для особистісного, творчо-креативного та компетентісного розвитку.

Суть цієї технології зводиться до заміни традиційної схеми навчання «звичайний урок – домашні практичні завдання» до схеми «домашнє засвоєння теоретичного матеріалу, який є в вигляді відео, схем, ілюстрацій, презентацій – практична робота вчителя з учнями у класі».

Такий тип навчання спонукає учнів вчитися один у одного та ділитися власним досвідом. Це, звичайно, вимагає додаткового часу на підготовку до занять, проте якщо викладач досить винахідливий і може ефективно здійснювати пошук потрібного відеоматеріалу в мережі інтернет, у такому разі підготовка належного навчально-інформаційного забезпечення предмету не викликатиме особливих труднощів.

Застосування окремих елементів електронного навчання під час аудиторної або самостійної роботи позитивно впливає на мотивацію вивчення мови. Цьому сприяють сучасність та аутентичність матеріалу; відповідність рівню знань; наявність комбінованих вправ, які передбачають поєднання граматичних вправ та лінгвокраїнознавчої складової навчання.

У рамках дисципліни «Німецька мова як друга іноземна» важливими ресурсами стають електронні підручники (наприклад, рекомендовані Goethe Institut „Beste Freunde“), що можуть ставати засобами для самостійного навчання, поточного контролю, іспиту; електронні довідково-інформаційні системи, до яких належать електронні словники, тезауруси, глосарії, електронні енциклопедії, що використовуються як довідкова підтримка в навчанні іноземній мові. Їх використання веде до швидшого формування професійної іншомовної компетенції на відміну від паперової друкарської продукції, яка вимагає безліч рутинних дій, не пов'язаних з мовною діяльністю [9, с. 20-21].

Сьогодні досить широко використовується змішане навчання, яке поєднує найефективніші аспекти та переваги викладання в аудиторії та інтерактивного або дистанційного навчання і є системою, що складається з рівних частин, які функціонують у постійному взаємозв'язку один з одним, утворюючи єдине ціле [2].

Є велика кількість термінів-аналогів до змішаного навчання, наприклад, «перевернене навчання» – це форма активного навчання, яка дозволяє «перевернути» звичний процес навчання таким чином: домашнім завданням для учнів є перегляд відповідних відеофрагментів із навчальним матеріалом наступного уроку, учні самостійно опановують теоретичний матеріал, а в класі час використаний на виконання практичних завдань [8].

Єдиної моделі перевернутого навчання не існує. Термін широко використовується для опису структури практично будь-яких занять, які ґрунтуються на перегляді попередньо записаних занять із наступним їх вирішенням чи обговоренням [7].

Перевернутий клас – це така педагогічна модель, у якій типовий виклад лекцій та організація домашніх завдань міняються місцями. Учні дивляться вдома короткі відеолекції, а у класі виконують вправи, створюють проекти, обговорюють проблемні питання, дискутують.

«Перевернутий» урок – це такий, на якому виклад матеріалу проходить за межами школи (в онлайн-форматі), а домашня робота виконується на уроці. Такий урок передбачає зміну власних педагогічних прийомів [6].

Найбільш популярною є модель «**перевернутий клас**» («*der umgedrehte Unterricht*»), яка передбачає ротацію учнів між наступними видами діяльності: робота з учителем у класі (над проектами та практичними завданнями) та навчання онлайн за межами школи після закінчення звичайних занять.

Учні вивчають теоретичний матеріал переважно в режимі онлайн у зручному для них місці та в зручний час, а практичні завдання виконують разом з учителем у класі [3].

Школярі можуть самостійно опрацювати навчальний матеріал стільки часу й повторювати таку кількість разів, скільки їм потрібно, щоб зрозуміти та досконало оволодіти ним. Таким чином, «перевернутий клас» змінює звичний процес навчання таким чином, що типовий виклад лекцій і організація домашнього завдання міняються місцями. Учні дивляться вдома короткі відеолекції, а у класі час відводиться на виконання вправ, обговорення проєктів і дискусії. Тож модель реалізує основне призначення змішаного підходу до навчання: дати учням можливість самостійно встановлювати та контролювати час, місце, програму та темп учіння. Вона найефективніша у роботі з учнями старшої школи, адже зазначений формат навчання передбачає самостійний контроль учнів за темпом учіння, а також за успішністю оволодіння потрібними вміннями і навичками та формуванням необхідної компетентності [1, с 152].

Перевагами цього методу є те, що учень отримує знання тоді, коли йому зручно, а не тільки за умови появи на уроці, засвоює матеріал у своєму темпі, може подивитися відео або прослухати аудіо стільки, скільки вважає за потрібне, зробити паузу для конспекту або просто сприйняття нової інформації. На уроках час не витрачається на виклад нового матеріалу, завдяки чому створюється більше можливостей для практичного застосування знань. Завдяки технології «перевернутий клас» можна формувати в дітей інформаційну культуру та ставлення до мережі як до джерела знань.

У таблиці, представленій доктором математичних наук Крістіаном Шпаннагелем (університет Гейдельберг, Німеччина), надано відмінні риси класичного уроку та «перевернутого класу» [5]:

Класичний урок	«Перевернутий клас»
Учитель пояснює матеріал у класі.	Учитель пропонує домашнє завдання у формі навчального відео з детальною інструкцією щодо роботи з ним.
Учні закріплюють вдома новий матеріал.	Учні продивляються фільм/відео вдома, виконують завдання, необхідні для подальшої роботи на уроці.
<i>Проблема:</i> учні часто бувають неуважними у класі, вдома ніхто не допомагає. Створюється тривожний стан учня на уроці, небажання презентувати домашнє завдання.	<i>Проблема:</i> кожен учень повинен мати доступ до інтернету, а тим, які прийшли без виконаного завдання, буде нецікаво на уроці.

Модель «перевернутий клас» змінює також роль вчителя та учнів: з головного транслятора знань учитель перетворюється на консультанта і фасилітатора. Учні самі відповідають за отримані знання та керують своїм навчанням.

Відео є основним інструментом цієї технології, їх оптимальна тривалість кожного – від 3 до 10 хвилин. Учитель додає до відео 1-2 питання в режимі

«онлайн» або невеликий тест для моніторингу рівня засвоєння навчального матеріалу. З відповідей дітей учитель побачить рівень розуміння нового матеріалу.

Доцільно також надавати учням короткі завдання, наприклад, занотовувати важливі поняття та приклади, відповідати на поставлені їм питання, записувати принаймні одне питання стосовно переглянутого або виконувати тести на розуміння [5].

В класі учні переходять до активних форм навчання, тобто до аналізу конкретної навчальної ситуації, вирішення проблемних завдань, виконання практичних завдань. Закріплення нового матеріалу на уроці проходить у диференційованих групах. На цьому етапі вчитель визначає рівень підготовки учнів, може запропонувати дослідницьку діяльність, проекти, індивідуальні і колективні форми роботи, наприклад, дискусії з теми. Діалог стає основним видом діяльності на уроці.

Перевернутий клас у викладанні іноземної мови можна успішно використовувати в поєднанні з іншими видами діяльності. **Жива комунікація, аудіювання, дискусії, дебати, презентації, перегляд відео, реальне мовне середовище** – ці ключові складники у вивченні іноземної мови з використанням аналізованої технології дають змогу підвищити ефективність навчального процесу. Учень сам вирішує, скільки часу присвятити перегляду відео та виконанню завдань, скільки разів прослухати матеріал. Така система дає змогу навчатися у власному темпі, у зручній для учня час і у зручному місці. А на заняттях можна займатися найнеобхіднішим – розмовляти! Так, застосовувати ці знання під контролем викладача, а не витратити час на «теорію»! Вчитель не є носієм знань, а лише ментором у навчальному процесі.

Орієнтовний план уроку за технологією «перевернутий клас»

1. Організаційний момент (1хв.).
2. Формулювання цілей уроку і мотивація (2 хв.).
3. Актуалізація результатів роботи з відеолекцією, ментальна карта (4 хв.).
4. «Теорія+практика»: застосування отриманих знань (15 хв.).
5. Фізкультхвилинка (2 хв.).
6. Робота в групі:«Вирішення проблемного завдання» (15 хв.).
7. Демонстрація результатів роботи групи (5 хв.).
8. Рефлексія (1 хв.).

Оскільки при вивченні іноземної мови твердження «на помилках вчаться» стає особливо актуальним, важливо створити на уроці так звану *ситуацію успіху* – умови, коли учні не бояться робити помилки і можуть висловлюватися та вирішувати завдання в команді. Таким чином, технологія «перевернутий клас» створює умови для комунікації один з одним, співпраці в навчальній діяльності і надає нові можливості для особистісного, творчо-креативного та компетентнісного розвитку.

Список використаних джерел

1. Безверха О. А. Використання моделі змішаного навчання у процесі вивчення іноземних мов. Наукові записки. Серія: педагогіка. – 2017. – № 3. С. 152.
2. Желуденко М., Сабітова А. Змішане навчання як оптимальна та ефективна форма сучасної освіти.
<http://jrnl.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/download/12916/17776>
3. Калініна Л. В. Використання технологій змішаного навчання у процесі викладання іноземних мов у середній школі: навч.-метод. посібник / Л. В. Калініна, О. Д. Безверха, О. А. Кузьменко, Д. С. Антонюк. – Житомир: Арт Майстер, 2016. – 127 с.
4. Кривонос О. М. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчанні: навч. посібник / О. М. Кривонос. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 182 с.
5. Теорія та практика змішаного навчання: монографія / [Кухаренко В. М., Березенська С. М., Бугайчук К. Л. та ін.] ; за ред. В. М. Кухаренка. – Харків : Міськдрук, НТУ ХПІ, 2016. – 284 с.
6. Романич Н. В. «Перевернене» навчання – ключова тенденція освітніх технологій сучасності. 2016 р.
URL.:<http://konf.koippo.kr.ua/blogs/index.php/blog12/title-44>.
7. Пилипчук О. «Перевернене» навчання інформатики / О. Пилипчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://qoo.by/2B1>.
8. Приходькіна Н. О. Використання технології «переверненого» навчання у професійній діяльності викладачів вищої школи / Н. О. Приходькіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://qoo.by/2Bk>.
9. Поляков О. Г. Об иностранном языке как учебном предмете и дисциплине в школе и вузе, языковых специальностях и науках о языке и его преподавании / О. Г. Поляков // Иностранные языки в школе. – 2009. – № 1. – С. 1821.

Розділ II. Шляхи впровадження технології «змішане навчання» у практичній діяльності педагогів області

Використання інтернет-ресурсів для організації самостійної діяльності учнів (Александрова Надія Семенівна, вчитель німецької мови закладу загальної середньої освіти «Успенська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів» Онуфріївської селищної ради Кіровоградської області)

Комп'ютер та інтернет стрімко ввірвалися в наше життя і змінили колись звичні традиції, стереотипи поведінки та побут. Для навчання з'явилося безліч нових можливостей, про які ми ще не так давно не могли навіть і мріяти. Постійно з'являються нові інформаційні технології, програми, сайти, платформи для навчання. Все більше часу ми проводимо онлайн. Мережа

поглинула і наших дітей. На уроках учням більше нецікаво слухати пояснення матеріалу або читати параграфи в підручнику.

На мою думку, саме **технологія змішаного навчання** може використати зацікавленість наших дітей дигітальними технологіями на користь навчання.

Можливості для навчання в мережі безмежні. І вже, мабуть, час змінити ставлення до навчання і вчителям, і

учням, і їхнім батькам. Американський письменник Марк Пренські, який також є дослідником у сфері освіти, наголошує, що так зване сучасне «цифрове покоління» вже не може обійтися без новітніх технологій у всіх аспектах життя.

Протягом довгого часу засобами масової інформації навіювалася думка, що все залежить лише від учителя, який зобов'язаний зацікавити учня і навчити. І при цьому не згадувалося про те, що навчання – процес двосторонній: учитель – навчав, учень – навчається. Якщо учні будуть активними учасниками навчального процесу – лише тоді можливо досягти успіху. А учитель має бути керівником навчального процесу, але при цьому не обмежувати дітей у свободі вибору і самостійності в навчанні.

Впровадження змішаного навчання розпочалося вже досить давно, а реалії сучасного життя прискорили цей процес. А під час пандемії електронне та змішане навчання просто необхідні. В умовах локдауну і самоізоляції це – єдиний вихід з ситуації, яка склалася.

Важко буде знайти вчителя, який би не використовував інтерактивні форми навчання та не радив би своїм учням опрацювати навчальний матеріал онлайн, оскільки під час уроку це зробити не завжди можливо.

Особливо привабливо така модель змішаного навчання як **«перевернутий клас»**. Її суть у тому, що спочатку учні опрацюють теоретичний матеріал онлайн, а під час уроків виконують практичні завдання. Але в мережі можна виконувати і багато практичних завдань, особливо з іноземної мови. Головне – запропонувати учням розпочати з самостійного ознайомлення з теоретичним матеріалом на певній платформі в інтернеті.

Вже створено багато навчальних мультимедійних ресурсів для електронного навчання і постійно виникають інші – ще цікавіші. Відомі всім гугл-форми можна поєднати з такими платформами, як **Liveworksheets, Canva, Kahoot, Lino, Jamboard, Trello**. Мені подобається створювати інтерактивні завдання в **Wordwall, LearningApps**, інколи використовую платформи для оцінювання **Mentimeter** та **Answer Garden**.

Легка у використанні інтерактивна дошка **Padlet** (сервіс <http://ru.padlet.com/>). Нажаль, її безкоштовне використання обмежене.

Використовуючи її, учитель створює заняття, наповнює навчальним матеріалом (ілюстрації, схеми, таблиці, відео, презентації, завдання, тести, посилання на інші ресурси).

Цікавим відкриттям став для мене інтерактивний аркуш **Wizer.mi**. Саме на цій платформі я створила «перевернутий» урок для учнів 7 класу з теми «**Körper und Gesundheit**» (<https://app.wizer.me/preview/G0LEOB>.) Він був побудований за рекомендованим планом для «перевернутих» уроків:

1. Організаційний момент (1хв.).
2. Формулювання цілей уроку (1хв.).
3. Обговорення результатів роботи з текстом та діалогами (15 хв.).
4. Застосування отриманих знань (12 хв.).
5. Фізкультхвилинка. (2 хв.).
6. Робота в групі (15 хв.).
7. Представлення результатів роботи групи (10 хв.).
8. Підсумки (1 хв.).

Спочатку учні самостійно виконують онлайн легкі, але цікаві завдання, які я підготувала на цьому аркуші. Вони знаходять правильні позначення для частин тіла, з'єднують слова з картинками, прослуховують три діалоги з візуальною опорою, на якій деякі слова приховані.

Велика цінність інструменту **Wizer.mi**. – *в можливості озвучувати будь-який лексичний матеріал*, а кожна дитина може отримати свій індивідуальний аркуш через Classroom чи вайбер, виконати завдання – і система автоматично виставить їй бали. Також учні читають текст і виконують тести до діалогів і тексту, вибираючи правильну відповідь.

Для уроку офлайн я підготувала ще один аркуш з лексичним матеріалом для розвитку навичок аудіювання. Завдання опрацювати все самостійно я перед дітьми не ставила, але була впевнена, що їх він також зацікавить, і вони з ним ознайомляться: матеріал був підібраний з урахуванням їхніх інтересів і повністю співпадав з темою нашого уроку (<https://app.wizer.me/preview/50X660>).

Для повторення назв частин тіла вже на уроці ми слухали пісню „Körperteil Blues“ з відео (URL: https://www.youtube.com/watch?v=iXFAunwnIx&feature=emb_logo).

Відео https://www.youtube.com/watch?v=8MGJrgwh8IM&feature=emb_logo з пісню „Gute Besserung“ з титрами я дещо адаптувала відповідно до можливостей учнів. Дуже легкий і зрозумілий текст, гармонійно вписується в тему уроку та є актуальним у нашому житті, але озвучений в дуже швидкому темпі. у програмі **MovieMaker** я зробила відео повільнішим, наклала на нього ритмічну електронну музику. Учні заповнювали пропуски в тексті до пісні, склали розповідь з уже знайомими словами.

Вважаю, що треба використовувати різноманітні інтернет-ресурси, щоб зацікавити наше «цифрове покоління», а технологія «перевернутий клас» робить це можливим. Зазначу, що для успішного проведення уроків слід пройти період адаптації, поки учні при звичаються до нового способу отримання знань і відчують свою власну відповідальність за навчання.

Перевернутий урок у початковій школі (Бурлак Оксана Григорівна, вчитель німецької мови Новостародубської загальноосвітньої школи Петрівської селищної ради Кіровоградської області)

Я провела кілька уроків за технологією «перевернутий клас» у початкових класах і хочу відзначити, що її застосування на уроках іноземної мови дає можливість змінити навчальний підхід від пасивного до активного сприйняття, оскільки відкриває широкі можливості для підвищення інтересу до групової роботи учнів на уроках іноземної мови і стимулює отримання додаткових знань та їх ефективно закріплення.

Перед початком роботи слід обов'язково ознайомити учнів з таким способом навчання. З учнями старших класів варто обговорити недоліки і переваги такого виду діяльності, а також можливі труднощі та умови досягнення успіху. Найважливіше, щоб учень зрозумів, що він є **активним учасником** процесу навчання.

Фрагмент уроку за моделлю «перевернутий клас» Тема «Die ukrainischen Spezialitäten»

2. Організаційний момент. Мотивація.
3. Актуалізація опорних знань учнів. Перевірка д/з. Робота з текстом.
4. Виконання самостійної роботи.
5. Фізкультхвилинка.
6. Робота у групах. «Speisekarte für unsere Mensa».
7. Представлення результатів роботи груп.
8. Рефлексія.

Після короткого відео ми поговорили про улюблені страви українців. Потім було проведене фронтальне опитування, під час якого школярі могли творчо використати свій лексичний потенціал, відповівши на запитання про свої смакові уподобання, про кулінарні звички українців та ін.

Повторення лексики відбувалося з використанням інтерактивної дошки (перетягування слів та впорядкування лексики за підзаголовками «сніданок», «обід» і «вечеря»).

Наступним етапом уроку є актуалізація знань, отриманих під час перегляду навчального відео і робота з текстом. Вона передбачає усне опитування – про що йде мова в тексті, а також письмове тестове завдання («Lücken füllen»).

На наступному етапі після фізкультхвилинки варто застосувати **групові форми роботи**: 3-4 групи одержують завдання: створити меню для шкільної їдальні і представити його.

Вкінці уроку вчитель оцінює успіхи учнів, а вони роблять самооцінювання.

Thema: Die ukrainischen Spezialitäten

Lernziele: die Lexik zum Thema festigen, dialogisches und monologisches Sprechen und Schreiben üben, die Entwicklung der Sprachfertigkeiten beim Hörverstehen.

Entwicklungsziel: die kommunikativen Fähigkeiten und Fertigkeiten der Schüler durch schöpferische Aufgaben entwickeln;

Erziehungsziel: das Interesse zur Kultur der Ukraine entwickeln, die ukrainische Küche popularisieren und positive Gedanken hervorrufen.

Anschauliche Mittel: die Fotos mit ukrainischen Spezialitäten, die interaktive Tafel, der Computer.

Вдома учні опрацювали такі матеріали:

- презентації на тему «Die ukrainische Küche» за посиланнями:

- 1) <https://vseosvita.ua/library/die-ukrainische-kuche-51120.html>
- 2) <https://reisenua.net/kiew-im-uberblick/ukrainische-kuche/>
- 3) <https://de.yourtripagent.com/393-12-traditional-ukrainian-dishes-you-must-try>
- текст з підручника для 10 класу Н.Басай
(https://portfel.info/load/10_klas/nimecka_mova/basaj/146-1-0-3434)

Stundenverlauf

1. Begrüßung. Mundgymnastik.

2. Актуалізація опорних знань учнів.

Das Gespräch über das heutige Frühstück. Wie geht es euch? Was habt ihr heute zum Frühstück gegessen? Was habt ihr getrunken? Welche Speisen esst ihr zum Frühstück gewöhnlich?

HauptteilerStunde

I. Kontrolle der Hausaufgabe. Vokabeln beim Sprechen üben. (Перевірка ДЗ. Тренування лексики в усному мовленні.)

1. *Das Sprechen.* (<https://vseosvita.ua/library/die-ukrainische-kuche-51120.html>)

2. Beantwortet die Fragen: (Форма роботи: фронтальне опитування)

1. Woraus besteht das Frühstück in der Ukraine?
2. Kocht man Braten zum Frühstück?
3. Gibt es Brötchen mit verschiedenen Aufstrichen zum Frühstück?
4. Welche Brotaufstriche kannst du nennen?
5. Welchen Aufschnitt magst du?
6. Was trinken die Ukrainer zum Frühstück?
7. Wann isst man zu Mittag in der Ukraine?
8. Ist das Mittagessen gewöhnlich warm?
9. Woraus besteht es?
10. Isst man Brot zum Mittagessen?
11. Wann wird normalerweise zu Abend gegessen?
12. Was essen und trinken die Ukrainer gewöhnlich zu Abend?

Monologisches Sprechen. (Рекомендовано монологічні висловлювання).

«Wir sprechen über die ukrainischen Essgewohnheiten».

II. Übung mit der interaktiven Tafel.

Aufgabe: Ordnet die Wörter anhand der Stichwörter **das FRÜSTÜCK, das MITTAGESSEN, das ABENDESSEN** (Впорядкуйте слова за підзаголовками: «сніданок», «обід», «вечеря»):

*der Tee, das belegte Brot, die Fleischsuppe, der Tomatensalat,
das Mineralwasser, der Apfelkuchen, der Pfirsichsaft, gebratene Kartoffeln,
die Bulette, die Butter, der Käse, der Fisch*

Die Präsentation „Die ukrainische Küche“ (<https://de.yourtripagent.com/393-12-traditional-ukrainian-dishes-you-must-try>) (тут можливе обговорення зі слабшими учнями).

III. Arbeit am Text. Текст із підручника для 10 класу Н. Басай: (https://portfel.info/load/10_klas/nimecka_mova/basaj/146-1-0-3434)

Übung 2 auf der Seite 71.

Vorübung: Worum geht es im Text?

Schreiben

Die Aufgaben zum Text:

1. Ergänzt die Sätze durch die passenden Wörter (schriftlich) (Übung 4, S. 72).
2. Beantwortet die Fragen zum Text:
  - Die Elemente welcher Küchen hat die ukrainische Küche aufgenommen?
  - Welche Besonderheit hat sie?
  - Kannst du die bekanntesten Gerichte der ukrainischen Küche nennen?
  - Was macht Ninas Mutter für den Winter ein?
  - Was ist bei den ukrainischen Jugendlichen beliebt?
  - Geht Ninas Familie oft in ein Restaurant?
  - Was ist Ninas Lieblingsgericht?

Kettenspiel: «Was ist deine Lieblingsspeise?», «Was isst du gern?», «Was isst du lieber?», «Was isst du am liebsten?»

MUSIKPAUSE

IV. Speisekarte schreiben. Gruppenarbeit.

Die Klasse teilt sich in 3–4 Gruppen. Die Schüler schreiben die Speisekarte für ihre Schulkantine. Dann präsentieren sie die Ergebnisse.

V. Zusammenfassung.

- Hat euch diese Stunde gut gefallen? Wovon könnt ihr jetzt erzählen?

2. Selbstbewertung. Самооцінювання.

Wie findest du deine Arbeit in der Stunde?

Stelle dir von 0 bis 3 Punkte:

- Ich arbeitete fleißig _____
- Ich war aktiv _____
- Ich arbeitete viel in der Gruppe _____

Hausaufgabe. Erzählt über die ukrainische Küche in einem Video

Цілісний підхід до змішаного навчання (Ємець Наталія Олексіївна, вчитель німецької мови комунального закладу «Подільська гімназія Кропивницької міської ради»)

Змішане навчання – це не просто поєднання віртуального і онлайн-навчання, це цілісний підхід, який включає освітнє середовище – школу, онлайн-простір, домівки учнів та вчителів; розвиток компетенцій і, звісно, людей – учнів, вчителів, батьків. Змішане навчання – не тотожне онлайн-навчанню, яке не передбачає особистої комунікації між учнями у класі, чи учнем і вчителем. Учні, які навчаються онлайн, не мають можливості особисто спілкуватися і розвивати навички роботи в команді. Натомість система змішаного навчання дозволяє вирішити цю проблему. Основна мета вчителів при змішаному навчанні – активно взаємодіяти з ними, відстежувати прогрес та допомагати у разі потреби.

Хочеться відзначити таке явище як розширене поняття «уроку». Змішане навчання передбачає, що навчальний процес не обмежується тільки уроком. Учень стає ніби «власником» свого часу і керує своїм навчанням на різних стадіях опанування матеріалу. При цьому саме етапи «до» та «після» уроку стають важливішими для учня.

Ефективне змішане навчання передбачає, що усі учасники навчального процесу мають постійний надійний доступ до інтернету, але важливіше, щоб учителі мали підтримку з боку досвідчених ІТ-спеціалістів школи і могли звернутися до них за допомогою.

Змішане навчання вимагає безлічі швидких рішень, тож учителі повинні мати свободу і гнучкість самостійно визначати поточні види роботи, власний графік та навчальні інструменти. Така автономія і високий рівень персональної відповідальності вчителів можливі лише за умови довірливих стосунків між педагогами та керівництвом школи.

Модель змішаного навчання передбачає обов'язкову **співпрацю із батьками**. Тому необхідно чітко визначити ще на старті, якою мірою батьки можуть і хочуть бути залученими до змішаного навчання. Це залежатиме від конкретних умов кожної родини, але варто принаймні впевнитися, що батьки також беруть участь у плануванні індивідуальної навчальної траєкторії учня.

Змішане навчання передбачає зменшення часу перебування у класних кімнатах, а це означає, що учням і вчителям бракуватиме звичного соціального шкільного життя. Тому дуже важливо надавати пріоритет живому спілкуванню, діалогу та неформальним обговоренням у ті дні, коли діти і вчителі перебувають у стінах школи. Особливу увагу слід звертати на теми психологічного комфорту усіх учасників. Обговорення емоційного стану, рівня тривожності, а також інструментів подолання стресу повинне стати усталеною практикою серед учителів та дітей.

Ефективно організоване змішане навчання має свої **переваги**:

- робить процес навчання гнучкішим та привабливішим для учнів;

- підсилює цифрові навички дітей та спонукає їх бути самостійними здобувачами освіти;
- дає вчителям можливість зробити навчання більш індивідуальним;

Повний перехід до змішаного навчання, на мою думку, є проблемою. Цьому треба цілеспрямовано та наполегливо вчитися. Добре, якщо буде можливість використовувати готові розробки уроків або тем при змішаному навчанні.

Висновок: я вважаю, для професійного впровадження змішаного навчання потрібно ще багато вчитися. Не на останньому місці при цьому є опанування комп'ютерних технологій на високому рівні. Для деяких учнів будь-яке домашнє завдання не має значення ні при традиційній формі навчання, ні при дистанційній, ні при змішаному навчанні. Незалежно від форми навчання вони будуть виконувати тільки завдання у класі.

Проблеми і труднощі, які можуть виникнути у вчителя під час організації перевернутого класу (Кройтор Інна Михайлівна, вчитель німецької мови комунального закладу «Навчально-виховне об'єднання № 25 «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів. Природничо-математичний ліцей. Центр позашкільного виховання «Ліра» Кіровоградської міської ради Кіровоградської області»)

З огляду на сучасну ситуацію в Україні вчителі застосовують різні форми навчання. Що стосується нашої школи, то для навчання ми використовуємо платформи **Coogle Classroom** та **Google Meet** та проводимо конференції з учнями та батьківські збори.

Щодо мого досвіду використання моделі «перевернутий клас», то в умовах пандемії я почала часто використовувати змішане навчання, а саме перевернутий клас. Спочатку я надавала матеріал для ознайомлення у Classroom з поясненням, а потім на онлайн зустрічах ми вчилися застосовувати цей матеріал у вправах.

Я розробила декілька дистанційних уроків для учнів 6-го класу по темі «**Der Mensch**» («*Зовнішність*», «*Мій друг*», «*У лікаря*», «*Мій друг захворів*», «*Відмінювання присвійних та особових займенників*») на Padlet-дошці (посилання на дошку: <https://padlet.com/kroytor/bbefqj910jlt>).

На мою думку, найважливішою перевагою перевернутого класу є подолання проблеми скінченності уроку («**проблема 45 хвилин**»): традиційний урок зазвичай обмежений у часі і дитина щойно встигла зацікавитися та хоче працювати – а урок уже скінчився. Цінною є також можливість для учня працювати у власному темпі, в зручній час та у зручному місці.

План уроку на тему «Das Äußere des Menschen»

Мета уроку: використати нові лексичні одиниці на тему: «**Das Äußere des Menschen**» під час опису зовнішності та опрацювати

граматичний матеріал з теми «Присвійні займенники». Виконати завдання на різні види діяльності (читання, говоріння, письмо і аудіювання).

Хід уроку

1. Mundgymnastik. Hörtzuund sprechnach!

2. Тестування на LearningApps. «Присвійні займенники».

3. Закріплення нових лексичних одиниць з теми. Ментальна карта.

4. Опис фото з використанням запитань: Schaut euch das Bild an! Beantwortet die Fragen und beschreibt die Person auf dem Bild!

1. Ist das Mädchen schön? 2. Wie ist ihr Gesicht? 3. Sind ihre Augen groß? 4. Wie sind ihre Augen? 5. Sind ihre Haare kurz oder lang? 6. Sind ihre Haare dunkel oder hell? 7. Wie ist ihre Nase? 8. Sind ihre Wangen dick und rot? 9. Wie sind ihre Ohren? 10. Ist ihr Mund groß oder schmal? 11. Sind ihre Lippen schmal oder dick? 12. Ist das Mädchen schlank?

5. Робота з текстом «Meine Mutter ist schön», читання та обговорення.

6. Тренування навичок письма. Виберіть потрібні прикметники та опишіть зовнішність своєї мами на основі тексту.

7. Музична пауза. Пісня «Kopf, Schulter, Knie und Fuß».

8. Робота в групах. «Присвійні займенники». Тренувальні вправи з граматики. Заповнення пропусків у коротких текстах (про зовнішність різних людей). Порівняння результатів в групах.

9. Рефлексія. Підведення підсумків уроку.

Труднощі, які можуть виникнути у вчителя при організації перевернутого класу

- Необхідність тривалої й ретельної підготовки відеоматеріалів, текстів, ілюстрацій, навчальних вправ, ігор та тестів.
- Потреба в додатковій мотивації учнів на початку роботи за цією технологією (зазвичай на перших кроках учні не виконують домашнє завдання, сподіваючись за звичкою на те, що вчитель у класі все пояснить).
- У вчителя з'являється необхідність постійно бути на зв'язку, аби проводити консультації для учнів, надавати роз'яснення тощо.

Переваги:

- збільшення кількості часу на уроці для тренувальних вправ;
- індивідуалізація навчального процесу;
- широке використання можливостей мережі інтернет для навчання;
- можливість багаторазового використання навчальних матеріалів.

Висновки. «Перевернутий клас» – цікава педагогічна модель, яка враховує сучасні реалії: захоплення дітей цифровими пристроями, бажання працювати з джерелами інформації в інтернеті тощо. Вона дозволяє учням працювати у власному темпі. Тому, на мій погляд, її елементи можна використовувати за умови наявності дійсно цікавих, доступних, логічно викладених відеоматеріалів. Я цілком згодна, що така модель буде дуже продуктивною, якщо учні будуть мати мотивацію до навчання і соціально-економічний рівень учнів буде відповідним до вимог змішаного навчання.

На мою думку, технологія «**перевернутий клас**» є особливо ефективною в старшій школі і в школі з поглибленим вивченням певних предметів.

«Перевернутий клас» як засіб розвитку комунікативної та соціокультурної компетентностей (Литвиненко Вікторія Іванівна, вчитель німецької мови комунального закладу «Навчально-виховне об'єднання № 32 «Спеціалізована загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів, позашкільний центр «Школа мистецтв» Кіровоградської міської ради Кіровоградської області»)

Завдяки участі у роботі творчої групи я почала впроваджувати ідеї технології «змішане навчання» у життя та протягом останніх 1,5 років застосовувала новітню модель навчання «перевернутий клас» у своїй викладацькій діяльності. За цей час я змогла проаналізувати ефективність використання моделі та зрозуміти переваги і проблеми технології «перевернуте навчання», а також доцільність її впровадження у систему роботи вчителів німецької мови загальноосвітніх навчальних закладів. Для того, щоб ця модель навчання почала добре функціонувати в класі, учні зазвичай потребують трохи часу, щоб звикнути і зрозуміти, в чому полягає її механізм.

Я, як учитель, теж потребувала трохи часу, щоб звикнути до іншої моделі уроку. Спочатку я ознайомила учнів з таким способом навчання та намагалася зацікавити учнів, щоб їм захотілося ознайомитися з навчальними матеріалами. Під час їх підготовки варто взяти до уваги насамперед те, з якою групою учнів – сильною чи слабкою – ми працюємо. До початку роботи я пояснювала їм, якого типу матеріали вони отримають, як ними користуватися та надавала рекомендації, на що треба звернути особливу увагу. Важливо переконатися, що учні мають доступ до підготованих матеріалів. Дуже часто я пропонувала учням наприклад, **електронну вікторину, робочий аркуш**, доданий до матеріалів.

Детальну перевірку знань за темою учні проходили під час відповідного уроку в школі. Як типові завдання я пропонувала їм спільне створення ментальної карти, дебати на раніше визначену тему (учні можуть читати, наприклад, газетні статті, дивитися фільми на цю тему тощо). На цьому етапі вони, звичайно, розраховували на мою підтримку.

Слід зазначити, що для учнів важливо мати чітко **визначений термін** для виконання завдання та зрозумілі інструкції. Наступною перевагою я вважаю можливість записувати матеріали на флешку, якщо у дитини вдома інтернет відсутній.

Суперечливим питанням завжди залишається відтермінування (про що зазвичай просять учні, посилаючись на відсутність інтернету або несправність технічних засобів). Я не відмовляю таким дітям, але ставлю в приклад тих, хто вчасно виконав завдання, і таким чином показую, що планування є важливим. Так учні вчаться керувати своїм навчанням.

Під час підготовки до уроків за моделлю «перевернутий клас» я використовувала такий **алгоритм**:

- учитель розміщує на власному блозі (на сайті школи, у хмарному середовищі) **домашнє завдання**, яке включає в себе:
  - формулювання завдань, **термін виконання**;
  - **список нових лексичних одиниць** з теми для попереднього зняття труднощів при розумінні змісту відео-, аудіозапису;
  - автентичне тематичне **відео** (час перегляду 2-3 хвилини);
  - 3-4 контрольних **питання**;
  - **таблиці, схеми** з прикладами до уроку;
  - **контактні форми** зв'язку зі вчителем.

Під час підготовки до уроку потрібно записати відеоролик (намалювати від руки таблицю чи схему і на їх основі пояснювати новий матеріал або підготувати чистий аркуш паперу формату А3, на якому пояснювати матеріал); чи знайти в інтернеті необхідне відео.

Фрагмент уроку. Тема «Одяг» (5 клас) Вживання дієслова **tragen** ми вчили за допомогою цієї моделі. Спочатку я створила відеоролик у вигляді демонстрації екрану та звуковим супроводом (<https://www.youtube.com/watch?v=kX8sFFDz94o&feature=youtu.be>). Під час пояснення домашнього завдання я наголосила на важливості дієслова «tragen» у темі «Одяг» та особливості його відмінювання. За бажанням діти робили нотатки у словничок після перегляду відео. Надіслала посилання в гугл-таблицю, де розміщую всі домашні завдання.

Для перевірки засвоєння матеріалу запропонувала учням виконати **онлайн-тест**:

(<https://naurok.com.ua/test/vidminyuvannya-dieslova-tragen-111855.html>).

На уроці виявилось, що не всі учні опрацьовували матеріал. Тому ми почали з обговорення. Група була поділена на підгрупи, де сильні учні виконували роль спікерів і намагалися пояснити вживання дієслова **tragen**, користуючись своїми нотатками.

Потім кожна група рухалася **по станціях**, де на учнів чекали завдання з теми (відмінювання дієслова у вигляді тесту, вживання артикля у знахідному відмінку, складання речень з поданих слів та переклад речень з української на німецьку мову). Кожна група намагалася виконати завдання якомога швидше і першою дістатися фінішу. Слід зазначити, що під час обговорення діти обирали правильний варіант відповіді. А найголовніше, що вони були зацікавлені у швидкому та правильному результаті.

Для мене особисто є важливими такі **переваги технології «перевернутий клас»**:

- 1) **доступність інформації**: учень має можливість отримати пояснення матеріалу будь-якого уроку, не виходячи з дому.
- 2) **системність**: кожен учень, який пропустив заняття через хворобу або інші обставини, ніколи не відстає!
- 3) **бібліотека відеоконтенту**: з часом записані відео з поясненнями матеріалу перетворюються на універсальний учбовий ресурс.

Недоліками я вважаю, по-перше, те, що не всі учні мають однакове соціально-економічне становище і деякі з них не можуть дозволити собі покупку гаджета, необхідного для роботи. По-друге, це необхідність проводити за комп'ютером ще більше часу, ніж звичайно.

Висновки. «Перевернуті уроки» – цікава концепція побудови навчання, однак впровадити їх у загальноосвітні школи буде дуже важко. Менталітет викладачів і звичка працювати «в рамках» ускладнить введення нових тенденцій у навчання. Я вважаю також, що викладачам потрібні спеціальні курси, які допоможуть опанувати цю технологію.

Я зрозуміла також, що перевернуте навчання не можна вводити одразу. Учитель має бути готовим до того, що воно підійде не для всіх класів. Також не слід сподіватися на схвальне визнання нової методики роботи колегами та батьками. Але і боятися нововведень не варто. Практика показала, що через певний час учні починають охоче та успішно керувати своїм навчанням.

«Перевернуте навчання» як засіб інтенсифікації проведення уроків в умовах дистанційного навчання (Маслюк Лариса Петрівна, вчитель німецької мови комунального закладу «Навчально-виховне об'єднання природничо-економіко-правовий ліцей – спеціалізована школа І-ІІІ ступенів № 8 – позашкільний центр Кіровоградської міської ради Кіровоградської області»)

Для того, щоб полегшити учням засвоєння знань в умовах дистанційного навчання, можна звернутися до технології «перевернутий клас». Упровадження «змішаного» навчання у шкільну систему дає можливість змінити навчальний підхід від пасивного до активного сприйняття матеріалу і відкриває широкі можливості для підвищення інтересу до групової роботи учнів на уроках німецької мови, стимулює отримання додаткових знань.

Ця технологія дозволяє учням працювати «так, як вони хочуть», тобто з використанням гаджетів, треба лише підібрати відповідний спосіб передачі інформації: *фільм, слухання, мовлення, фотографії, презентація, практичне заняття, лекція, анімація, вікторина* тощо.

Перевернутий урок звертається до давно відомої стратегії навчання на випередження, з тою лише різницею, що учні працюють з матеріалами, запропонованими вчителем.

Застосовуючи цей метод, я переконалася, що він має багато переваг, а саме:

- сприяє ефективнішому використанню часу – учень працює у зручний для нього час і навчається швидше та більш плідно;
- збільшує можливості старанних учнів, оскільки не доводиться повторювати по декілька разів (коли відмінники чекають), не відволікають учні, яких треба дисциплінувати,
- дає учням можливість багаторазового використання матеріалів;

- під час ознайомлення з матеріалом учні отримують багато відповідей, тому під час уроку виникає мало питань, які вони не зрозуміли.

Фрагмент уроку з теми «Meine Familie»

Мета: повторити і закріпити вживання в мові лексичних одиниць з теми, правильне вживання числівників; навчити дітей розповідати про свою родину; формувати комунікативні вміння.

Очікувані результати: вміння розповідати про свою родину, використовуючи відповідну лексику та граматику.

Тип уроку: «перевернутий клас».

Хід уроку

1. Орг. момент: Guten Tag! Setzt euch! In der Stunde arbeiten wir heute am Thema: „Das ist meine Familie”.

2. Фонетична зарядка:

Vater Peter, Mutter Hanna,
Bruder Franz und Schwester Anna
Onkel Max und Tante Lilia
Das ist unsere Familie

2. Перевірка результатів домашньої роботи з лексичним матеріалом (завданням було переглянути відео «Familie» та опрацювати слова з теми за диктором у Classroom: https://www.youtube.com/watch?v=h_cybwAJ5Sk).

Для перевірки лексики пропоную такі ігри:

3.1. Lawinenspiel. Гра «Ланцюжок». Кожен учень називає одне слово на тему, інші уважно слухають, запам'ятовують усі слова, повторюють їх та додають своє. Хто забуває хоч одне слово – вибуває з гри.

3.2. Kimspiel «Wer ist nicht da?» (набір тематичних картинок з теми «Сім'я».) Ставимо картинки на дошку. Спочатку діти називають усіх членів родини, а потім вчитель пропонує учневі відвернутися, а сам закриває одну картинку. Учням треба помітити і назвати відсутній малюнок.

3.3. Тест: «Was passt zusammen?». Вчитель роздає учням картки зі словами з теми «Сім'я» німецькою та українською мовами. Учням слід знайти відповідний переклад.

4. Фізкультхвилинка.

5. Робота у групі. Текст «Meine Familie»:

- вставте пропущені слова та прочитайте текст;
- дайте відповіді на запитання.

6. Презентація результатів роботи групи. Переказ тексту за методом «снігова лавина» (з повторенням попереднього речення).

7. Підсумок уроку.

Was Neues habt ihr gelernt? Ihr habt gut gearbeitet. Ihr bekommt gute Noten. Unsere Zeit ist aus.

8. Домашнє завдання (написати розповідь про свою родину та опрацювати завдання на наступний урок у Classroom).

«Перевернутий клас» – це педагогічна модель, у якій акценти зміщуються з типового викладу матеріалу на домашнє опрацювання матеріалів. Короткі відео, мультфільми переглядаються учнями вдома, а час на занятті

присвячується обговоренню проблемних питань, виконанню розвивальних вправ.

Відео, які необхідно переглянути вдома, часто розглядаються як ключовий компонент у перевернутому навчанні. Такі матеріали створюються та розміщуються на будь-якій платформі в мережі інтернет. Наприклад, я зазвичай використовую **google.classroom**.

Використання технології «перевернутий клас» дозволяє ефективно використовувати час на уроці, де учні можуть уточнювати окремі питання, які виникають під час опрацювання навчального матеріалу, перевірити свої навички у застосуванні знань. Провідну роль відіграє **робота в групі**. Якщо застосовувати «перевернутий клас» для **учнів початкової школи**, то вони із зацікавленістю переглядають різні відео та мультфільми. Для учнів старшого віку можна застосувати фільми, а також теоретичний матеріал у вигляді схем, таблиць тощо.

Але необхідно зважити на те, що є діти, які не готують домашнє завдання і не можуть працювати у класі.

Перевагами вищезазначеного методу навчання є наступні:

1) учитель отримує час для індивідуальної роботи з кожним учнем, оскільки не має потреби повідомляти новий матеріал, а може одразу зосередитися на виконанні практичних завдань;

2) відповідає вимогам формувального оцінювання, оскільки передбачає спільну роботу в групах;

3) готує учнів до самостійного навчання: вони привчаються відповідально ставитися до виконання домашнього завдання після усвідомлення факту, що успішна робота на уроці неможлива без успішної підготовки до уроку.

Основними **недоліками** «перевернутого класу» для мене є те, що підготовка потребує багато часу і потребує вмінь планування, прогнозування результатів, моніторингу та оцінки, а крім того, комп'ютер надалі асоціюється із атрибутом розваг, необов'язково з навчанням, особливо шкільним. Дехто із учителів повторно викладає матеріал у класі, але я вважаю це неправильним, оскільки учні, котрі першого разу не ознайомились із матеріалом вдома, і перед наступним уроком цього не зроблять.

Висновки. Застосування технології «перевернутий клас» на уроках німецької мови відкриває широкі можливості для підвищення інтересу до групової роботи учнів на уроках і стимулює отримання додаткових знань та їх ефективне закріплення.

Як зацікавити дітей вивчати матеріал на випередження в домашньому опрацюванні (Межова Марія Іванівна, вчитель німецької мови комунального закладу «Лозуватська гімназія» Маловисківської міської ради Кіровоградської області)

Інтерес до новітньої технології «перевернутий клас» постійно зростає. Перед упровадженням її у власну шкільну практику у мене постало питання, як зацікавити дітей вивчати матеріал на випередження в домашньому опрацюванні, якщо і звичайні домашні завдання учні не хочуть виконувати або виконують неякісно.

Звичайно, матеріал для самостійного опрацювання повинен бути цікавим для учнів. Також я помітила, що такі уроки варто проводити, коли матеріалу багато, а часу для його опрацювання відведено мало.

Можу запропонувати кілька порад, як зробити «перевернуте навчання» ефективним:

- обов'язково зрозуміло формулювати мету роботи учнів;
- використовувати традиційні матеріали замість відео;
- доповнювати відео чи інші ресурси чіткими інструкціями і завданнями.

Переваги технології «перевернутий клас»:

- учитель не пояснює на уроці новий матеріал і отримує натомість більше часу для індивідуальної роботи з кожним учнем;
- відеоматеріали доступні для учнів, які були відсутніми на уроці;
- учень може самостійно неодноразово передивлятися матеріал;
- учні отримують свободу і самостійність у навчанні.

Недоліки:

- неможливо за цією технологією проводити кожний урок, бо не всі учні виконують домашні завдання (одним це не під силу, в інших немає бажання);
- вчителю потрібно багато часу для підготовки;
- в деяких дітей відсутні технічні засоби та інтернет.

Приклад уроку за моделлю «перевернутий клас».

Тема «Deutschland» (8 клас).

Мета:

- розширити словниковий запас учнів на тему;
- закріпити вміння вживати нову лексику під час бесіди та коротких повідомлень до теми;
- розширювати знання учнів про Німеччину;
- вдосконалювати навички читання, аудіювання, письма та усного мовлення, вміння орієнтуватися в отриманій інформації;
- формувати внутрішню мотивацію навчальної діяльності; виховувати повагу до культури носіїв мови, виховувати вміння працювати самостійно та в колективі.

Учні вдома переглянули презентацію [1] та ознайомилися з інформацією про Німеччину, занотували в зошит основні факти, або зробили конспект,

знайшли значення незнайомих слів у словнику, або записали в зошит для вивчення на уроці.

Проводжу урок, використовуючи вправи, практичні завдання, які допомагають перевірити знання, отримані учнями самостійно.

1. Was wisst ihr schon über Deutschland? Ergänzt den Wort-Igel in Kleingruppen und erzählt dann der ganzen Klasse.

2. Antwortet auf die Fragen!

(Відповідають на запитання з теми, опрацьованої вдома.)

Wo befindet sich Deutschland?

Welche Farben hat die Staatsflagge Deutschlands?

Wie heißt die Hauptstadt Deutschlands?

An welche Länder u. a. grenzt Deutschland?

Welche Staatsform hat Deutschland?

Wie viele administrative Einheiten hat Deutschland?

Wie heißen die administrativen Einheiten Deutschlands?

Hat Deutschland Zugang zu Meeren? Wenn ja - zu welchen?

Wie heißt das Parlament Deutschlands?

Wann wurde Deutschland wiedervereinigt?

3. Bildet Dialoge, gebraucht dabei die Informationen über Deutschland

(складають діалоги, використовуючи інформацію про Німеччину.)

4. Lest den Text und ergänzt die Informationen

(Текст розрізаний на частини, його слід скласти, прочитати і доповнити інформацію на картках.)

Deutschland. Allgemeine Angaben.

1. die Lage: _____

2. die Fläche: _____

3. die Hauptstadt: _____

4. die Bevölkerung: _____

5. die angrenzenden Länder im Norden: _____

im Osten: _____

im Süden: _____

5. Bilde Wörter aus den Wörteilen und schreiben sie ins Heft auf.

Das Humboldt-

Der Fernseh-

-würdigkeit

Die Sehens-

Der Reichs-

Die Haupt-

-Denkmal

-tag

-turm

-stadt

(З частин слів складаємо слова та записуємо в зошит.)

6. Ergänzt die Informationen über Deutschlands mit den passenden Wörtern:

Das Territorium, der offizielle Name, die Hauptstadt, . die geografische Lage, die Einwohner, die Sprache, die Nachbarländer

2. _____ 357.022 Quadratkilometer.

3. _____ über 82 Millionen Menschen.

4. _____ Deutsch.
5. _____ Berlin.
6. _____ Dänemark, Polen, die Tschechische Republik, Österreich, die Schweiz, Frankreich, Luxemburg, Belgien und die Niederlande.
7. _____ liegt in Mitteleuropa.

(Доповнюємо інформацію про Німеччину відповідними словами з рамки ізачитуємо.)

7. Spiel Deutschland. Welche deutschen Wörter kennt ihr? (Робота у групах. Вписати до кросворда слова, які вже знають з теми «Німеччина».)

8. Bekannte Deutsche.

Ordne die Namen den Sphären zu. (Робота у групах. Імена відомих німців розподіляємо за сферою їх діяльності.)

Oliver Kahn, Angela Merkel, Otto von Bismarck, Wilhelm Conrad Röntgen, Helmut Kohl, Michael Schumacher, Konrad Adenauer, Johann Sebastian Bach, Wilhelm Humboldt, Richard Wagner, Wilhelm und Jakob Grimm, Ludwig van Beethoven, Georg Simon Ohm, Steffi Graf, Hermann Hesse, Max Planck, Albert Einstein, Marlene Dietrich, Willy Brandt, Robert Koch, Franz Kafka, Johann Wolfgang von Goethe, Rudolf Diesel, Robert Schumann,

Sport Politik Wissenschaft Musik Literatur

9. Виконання інтерактивних вправ на сайті.

Висновок: перевернуте навчання дає змогу працювати дистанційно; вчить учнів організувати та планувати роботу самостійно, отримувати та аналізувати знання, шукати і правильно відбирати інформацію, приймати рішення та формувати навички презентації проєктів.

Використання моделі «перевернутий клас» на уроках німецької мови (Полховська Оксана Валеріївна, вчитель німецької мови Новоандріївської філії комунального закладу «Новгородківський навчально-виховний компекс імені заслуженого вчителя України П. Ф. Козуля «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів – дошкільний навчальний заклад» Новгородківської селищної ради Кіровоградської області)

Реальність сьогодення показує, що робота з учнями потребує застосування нових форм і методів. Дистанційне навчання мотивує вчителя до пошуку різних зручних форм роботи з учнями. Крім того, інколи дітям на уроці нецікаво – вони хочуть більше свободи і самостійності у навчанні. Що робити? Одним із ефективних способів тут є застосування елементів змішаного навчання на уроках, зокрема технологія «перевернутий клас». На своїх уроках з іноземної мови я спробувала її застосовувати і, як наслідок, вона почала змінювати світогляд учнів: вони зрозуміли, що можна навчатися по-новому.

Мене також зацікавив такий різновид цієї технології як «перевернутий» **вчитель**. Не обов'язково всю роботу має виконувати вчитель – готувати або шукати відеоматеріали, формувати практичні завдання, консультувати,

перевіряти роботи. Певні види робіт можуть виконати учні, а вчитель стежитиме за тим, як буде організовано процес навчання, як буде представлена інформація, і надаватиме у разі необхідності допомогу.

Я розробила як зразок фрагмент уроку з німецької мови у 8 класі **на тему: «В універмазі. Відділи універмагу».**

Мета: навчальна: повторити, узагальнити та систематизувати лексико-граматичний матеріал з теми, навчати описувати одяг людини (використовувати прикметники після неозначеного артикля), розвивати навички діалогічного мовлення, вдосконалювати навички читання, аудіювання та письма.

Розвивальна: розвивати вміння застосовувати отримані знання, пізнавальну активність, самостійність, креативні здібності учнів, сприяти виробленню комунікативної компетенції.

Виховна: виховувати культуру спілкування, прагнення до отримання та вдосконалення знань, умінь та навичок, формувати вміння співпрацювати в ході спільної навчальної діяльності, виховувати такі риси характеру, як доброзичливість, ввічливість, толерантність.

Учні отримали завдання переглянути навчальне відео про види магазинів в Німеччині, ознайомитися з темою «відмінювання прикметників після неозначеного артикля» та скласти свою власну рекламу одного товару на вибір.

Хід уроку

I. Перевірка домашнього завдання та мотивація. Обговорення теми «Типи магазинів. Покупки у різних магазинах».

L: Wer geht gerne einkaufen? Wo kauft ihr am liebsten die Kleidung? Wie oft geht ihr ins Warenhaus? Wo kann man Kleidung / Lebensmittel / Schuhe kaufen?

(Учні дивляться на малюнок і називають відділи магазину та товари, які вони можуть у них придбати).

II. Виконання практичних завдань.

1. Робота в парах. «Was für ein Kleid möchtest du?». Повторення роду іменників та використання неозначеного артикля при описі одягу з опорою на схеми та таблиці.

B: Was für ein Hemd möchtest du?

A: Ich möchte ein weißes Hemd.

B: Warum?

A: Ich habe schon einen schwarzen Anzug.

B: Paßt ein weißes Hemd zu einem schwarzen Anzug?

A: Aber natürlich.

Was für Schuhe / eine Hose / eine Bluse / einen Mantel / ein Kleid / einen Anzug / eine Jacke möchtest du?

Мінідіалогі.

Muster: Dieses Kleid ist doch elegant, nicht wahr?

A: Ja, das ist ein elegantes Kleid.

B: Nein, das ist kein elegantes Kleid..

1. Diese Hose ist doch bequem, nicht wahr?

2. Diese Bluse ist doch einfach, nicht wahr?
3. Dieser Mantel ist doch modern, nicht wahr?
4. Dieser Rock ist doch schön, nicht wahr?
5. Dieses Hemd ist doch weiß, nicht wahr?
6. Diese Jacke ist doch blau, nicht wahr?
7. Dieser Anzug ist doch dunkel, nicht wahr?

1. **Діалогічне мовлення. ImKleidergeschäft.** Складіть з поданих фраз діалог між продавцем та покупцем та розіграйте його.

Ich weiß nicht. / Hier, bitte. Das ist Größe 36. ... Passt die Hose? / Guten Tag. Kann ich Ihnen helfen? / Einen Moment, bitte. / Ja, könnte ich die Hosen anprobieren? / Nein, sie ist zu eng. Würden Sie mir die Hose bitte eine Nummer größer bringen? / Und gibt es die Hose auch in Blau? / Natürlich, welche Größe?

IV. Фізкультхвилинка. Lied «Wir gehen einkaufen» (URL: <https://www.youtube.com/watch?v=UnZQO15mNmE>)

V. Робота у групах.

1. **Презентація проєктів методом «скрайбінг»** (перевірка домашнього завдання). *Учні попередньо були поділені на три групи і готували три проєкти методом «комп'ютерного скрайбінгу». Керівники груп презентують свої проєкти).*

2. Реклама непродуктивних товарів.

(Учні рекламують будь-який товар непродуктивного магазину)

VI. Рефлексія. Підведення підсумків.

Завдання краще виконали сильніші учні. Діти могли також звернутися до додаткових джерел, щоб підготувати та виконати завдання належним чином. Більшості учнів сподобалося таке завдання, і вони з цікавістю його виконували. Проте під час роботи були певні труднощі. Деякі учні не могли виконати завдання, оскільки не мали можливості переглянути відеоматеріали чи знайти додаткову інформацію.

Висновки. Отже, технологія «перевернутий клас» має як свої позитивні сторони, так і певні недоліки. Проте, на мою думку, його варто використовувати на уроках. **Це щось нове для учнів, що може їх зацікавити.** Також за допомогою елементів змішаного навчання можна сприяти розвитку в учнів самостійності у навчанні та почуття відповідальності за свою роботу.

Як зробити «перевернуте» навчання ефективним (Проскура Світлана Миколаївна, вчитель німецької та англійської мов комунального закладу «Навчально-виховне об'єднання І-ІІІ ступенів "Мрія"» Кіровоградської міської ради Кіровоградської області)

Технологія «перевернутий клас» дає можливість отримати більше часу на виконання практичних або дослідницьких завдань. Після заняття в класі в якості домашнього завдання учні отримують більш складні практичні завдання, тести на розуміння і закріплення пройдені теми.

Проблеми і труднощі при організації перевернутого класу:

- необхідність тривалої й ретельної підготовки відеоматеріалів, текстів, ілюстрацій, навчальних вправ, ігор та тестів;
- потреба в додатковій мотивації учнів на початку роботи в цій моделі (зазвичай на перших кроках учні не виконують домашнє завдання, сподіваючись на те, що вчитель у класі все пояснить);
- необхідність постійно бути на зв'язку, аби проводити консультації для учнів, надавати роз'яснення тощо.

Перед тим, як створити «перевернутий урок», я визначаю заздалегідь, що учні мають вивчити, прочитати, переглянути (нові лексичні одиниці, діалог, граматичне явище тощо), пристосовую та адаптую свою інформацію для учнів. Для домашнього опрацювання я зазвичай пропоную відео-контент, для засвоєння граматичного явища – схеми та зразки різних видів вправ на відпрацювання цього явища. Обов'язково контролюю, чи учні ознайомилися з матеріалами, запропонованими для опрацювання.

Якщо під час роботи виникають запитання, проводжу індивідуальну чи групову консультацію – у переддень уроку в у спеціально відведений час. Отримавши завдання для опрацювання, учні мають чітко розуміти мету своєї роботи – і вчитель повинен це теж роз'яснювати. Навчальне відео чи інші ресурси я доповнюю чіткими інструкціями і завданнями. Якщо такого завдання немає, пропоную дітям сформулювати його самостійно чи скласти декілька запитань, які стосуватимуться теми, що вивчається, або окремих фрагментів переглянутого відео або презентації.

Конспект фрагменту уроку в 2 класі

з теми «Кольори веселки» (Farben und Regenbogen)

Мета уроку:

- ознайомити з лексичними одиницями до теми;
- розвивати логічне мислення та пам'ять, навички самостійної роботи;
- формувати навички аудіювання та монологічного мовлення;
- заохочувати учнів до вивчення іноземної мови.

Тип уроку: «перевернутий клас» (урок- відео)

Етапи та хід уроку

1. Пропоную учням передивитися цікаве відео за посиланням та ознайомитися з назвами кольорів німецькою мовою (**Die Farben auf Deutsch / Colors in German, URL: https://www.youtube.com/watch?v=KQ-P0t5nr_E**)

2. Організаційний момент (1хв.).Формулювання цілей уроку.

3. Обговорення результатів роботи з відео. Виконання вправ та завдань.

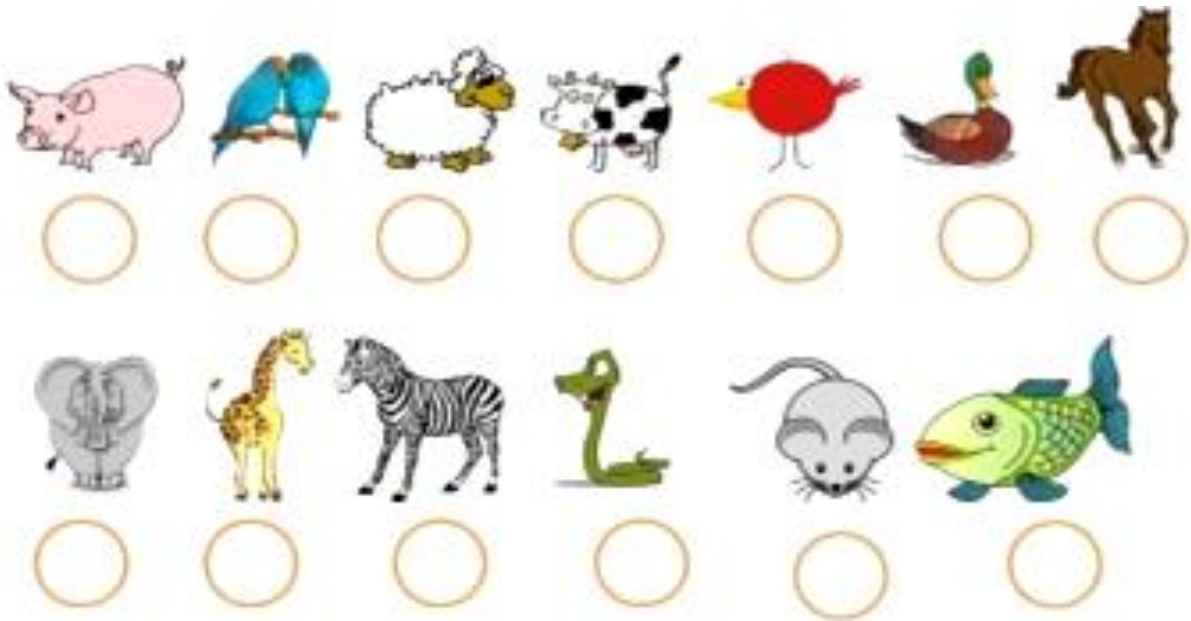
Вправа 1. Під час перегляду показуйте олівці певного кольору, що називає диктор.

Вправа 2. Спробуйте назвати кольори за диктором і показати цей колір.

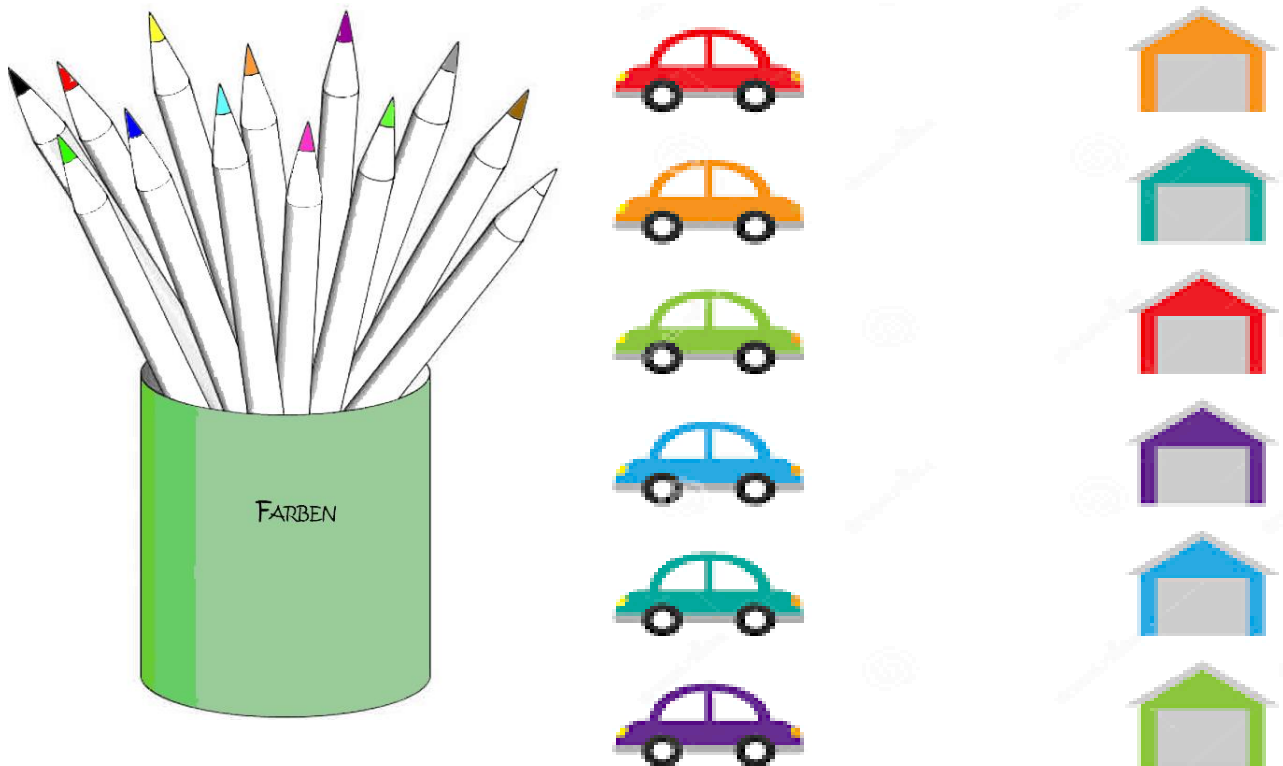
Вправа 3. Покажіть кольори прапора України та спробуйте назвати їх німецькою мовою.

Вправа 4. Намалюйте прапор Німеччини та України та спробуйте назвати їх німецькою мовою.

4. Застосування отриманих знань. Учням пропонується виконати цікаві завдання з робочих аркушів на PADLET-дошці ([URL:https://padlet.com/proskurasn/Bookmarks](https://padlet.com/proskurasn/Bookmarks))

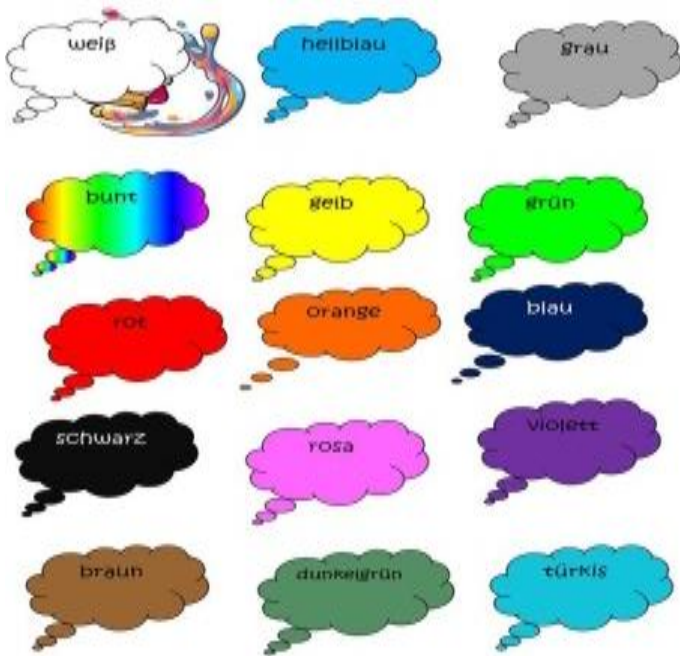

Завдання 1: назви кольори, якими розфарбовані тварини.

Завдання 2 : розфарбуй олівці певного кольору, назви ці кольори.

Завдання 3: назви кольори, поєднай машини з гаражами та розфарбуй, ще раз назви кольори фігур.

Завдання 4: Назви та покажи кольори, які тобі подобаються.

Етап перевірки засвоєння учнями матеріалу теми «Кольори»

(Це може бути звичайний урок у класі або відео-конференція в ZOOM / MEET)

- Діагностую засвоєння учнями лексичних одиниць до теми.

- Повторення та перевірка тих завдань, які учні виконували самостійно.

- Додаю добірку цікавих завдань на тему для успішного опанування лексичних одиниць.

Завдання 1: Веселка / Regenbogen. Аудіювання. (Під час роботи учні показують відповідний колір).

Якщо хочеш малювати – треба кожен колір знати:

- BLAU блакитний як водичка;
- GRÜN зелений як травичка;
- ROT червоний наче ружа;
- SCHWARZ це чорний, як калюжа;
- GRAU – сіре мишенятко;
- GELB – це жовте, як курчатко;
- BRAUN – спинка, BRAUN – боки,
Сплять ведмеді лежебоки!

Завдання 2: Веселка / Regenbogen. За малюнком учні називають кольори веселки якнайшвидше (змагання), переможці отримують винагороду.

Завдання 3: Веселка / Regenbogen. Застосування елементів STEM-освіти у вивченні німецької мови: учням пропонується переглянути відео разом зі вчителем про широке використання кольорів веселки у харчовій промисловості за посиланням. (5 Gerichte in Regenbogenfarben, so wird jede Mahlzeit bunt. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=mue7OhJL3g0>)

Як дослід, учні разом зі вчителем змішують звичайні акварелі для отримання різних кольорів та називають їх.

Аналіз вправ

Вправи та завдання я підбираю таким чином, щоб кожен учень мав можливість сформулювати власні навички та вміння монологічного мовлення з теми під час «перевернутого класу». Саме добірка певних видів вправ дає змогу досягти результату уроку.

Види використаних вправ:

1) **рецептивні**: учень сприймає вербальну інформацію через слуховий або зоровий канал, а потім тим чи іншим способом показує, що він відтворює слово (назву кольору).

2) **репродуктивні**: учень відтворює повністю або зі змінами сприйнятий ним навчальний матеріал (звук, слово, речення, текст). Всі репродуктивні справи фактично є рецептивно-репродуктивними, бо учень спочатку сприймає певну вербальну інформацію, а вже потім її репродукує повністю або частково.

3) **продуктивні**: учень самостійно будує висловлювання різних рівнів (у цьому випадку в усній формі) та називає улюблені кольори.

Висновки. Переваги «перевернутого класу».

Для вчителя: здійснює індивідуальний підхід за рахунок вивільнення часу на уроці; ця технологія незамінна для предметів, які викладаються обсягом 1- 2 год. на тиждень, тому що вирішує проблему дефіциту часу.

Для учня: навчання у зручній для нього час; використання якісних електронних освітніх ресурсів; підвищення інтересу до навчання; навчання у власному темпі; використання гаджетів як інструменту навчання.

Недоліки перевернутого класу:

- вимагає значно більше часу для планування і підготовки вчителя;
- наявні певні труднощі залучення до навчального процесу окремих категорій учнів;
- проблеми використання різноманітних гаджетів;
- потрібен час, щоб звикнути до навчання «по-новому».

Переваг значно більше, ніж недоліків, і тому я раджу всім спробувати застосувати цю модель. На мій погляд, «перевернуте» навчання дає змогу навчатися у власному темпі, у зручній для учня час, місце. А на заняттях можна займатися головним – розмовляти! Тобто застосовувати ці знання під контролем викладача, а не витратити час на «теорію». Можливо, вона переверне не тільки клас, а і світогляд Ваших учнів!

Висновки

членів обласної творчої групи

Змішаний підхід до навчання є однією з найбільш актуальних освітніх технологій сьогодення, яка має певні переваги та недоліки, але через свою спрямованість на підтримку особистісно-орієнтованого навчання дозволяє розглядати його як затребувану технологію змін і трансформацій у шкільній системі освіти.

Переваги використання технології «перевернутий клас»:

- економія та вивільнення часу на уроці для розв'язування задач (у тому числі підвищеного рівня), виконання дослідницьких завдань тощо;
- індивідуальний підхід (учень може нескінченну кількість разів переглядати відео чи інші допоміжні матеріали у зручній для себе час, а в разі виникнення питань звернутися до вчителя по допомогу);
- забезпечення активного навчання;

- широке використання можливостей для навчання у мережі інтернет, що інколи є неможливим в умовах звичайного класу;
- сприяння розвитку комунікативного спілкування, інформаційної культури, стимулює кожного до дії;
- систематичне перевертання уроків робить учнів відповідальними за своє навчання і допомагає знаходити найкращі форми отримання знань, надає можливість керувати власним навчанням;
- використання групової форми роботи та співпраці під час виконання більшості завдань;
- об'єктивність під час оцінювання та гнучкість щодо вибору завдань та форм контролю;
- персоналізація процесу навчання, формування навичок медіаграмотності та розвиток критичного мислення;
- досягнення найкращих результатів та збільшення мотивації до вивчення мови, оскільки учні працюють у власному темпі, у зручний час та в зручних умовах;
- ця технологія незамінна для предметів, які викладаються обсягом 1–2 год. на тиждень, тому що вирішує проблему дефіциту часу;
- відповідність вимогам формувального оцінювання, оскільки передбачається спільна робота у групах;
- готує учнів до самостійного навчання.

Недоліки використання технології «перевернутий клас»

Аналіз основних проблем, пов'язаних зі змішаним навчанням, свідчить, про необхідність витратити багато часу на підготовку, відсутність самодисципліни у учнів на початковому етапі впровадження цієї технології або ж технічні проблеми чи труднощі у використанні платформи електронного навчання. Вимагає значно більше часу для планування і підготовки вчителя. Наявні певні труднощі залучення до навчального процесу окремих категорій учнів. Необхідність тривалої й ретельної підготовки відеоматеріалів, текстів, ілюстрацій, навчальних вправ, ігор та тестів. Потреба в додатковій мотивації учнів на початку роботи за цією технологією (зазвичай на перших кроках учні не виконують домашнє завдання, сподіваючись за звичкою на те, що вчитель у класі все пояснить). У вчителя з'являється також необхідність постійно бути на зв'язку, аби проводити консультації для учнів, надавати роз'яснення тощо.

Глосарій

1. **Адаптивне навчання** – це така дидактична система набуття компетентності, яка враховує індивідуальні особливості в організації навчальної діяльності учнів, що надає їм можливість вибудувати власну освітню траєкторію, зважаючи на індивідуальний темп навчання, глибину освоєння змісту й освітні потреби.

2. [Електронний ресурс]. URL:
https://lib.iitta.gov.ua/714982/1/anotovani_2017-pages-57-58.pdf.

3. **Дистанційна технологія навчання** (освітнього процесу) – сукупність методів і засобів навчання адміністрування учбових процедур, що забезпечують проведення учбового процесу на відстані на основі використання сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій [Електронний ресурс]. URL: <http://confesp.fl.kpi.ua/ru/node/%201123>.

4. **Дистанційне навчання (distant education)** – це нова організація освіти, що ґрунтується як на використанні традиційних методів отримання знань, так і нових інформаційних та телекомунікаційних технологій, а також на принципах самоосвіти.

5. [Електронний ресурс]. URL: <http://confesp.fl.kpi.ua/ru/node/%201123>.

6. **Дигітальні технології** – електронні технології, які працюють завдяки цифровим кодам (підручники з цифровими додатками, інтерактивні онлайн-вправи, Інтернет з автентичними матеріалами: онлайн-журнали, статті, рекламні ролики, інтерв'ю, фільми тощо, власні мобільні пристрої, смарт-дошка).

7. [Електронний ресурс]. Яременко Д. С. Використання дигітальних технологій на уроках з німецької мови. 2017 р. С 10. URL: <https://docs.google.com/document/preview?hgd=1&id=19VkvoB29UYd-W6LPu2ur-Vw3rEpNRU1kzFthZq06Nfw>.

8. **Електронне навчання (e-learning)** – це система навчання, побудована з використанням інформаційних та телекомунікаційних технологій, котрі в сучасних умовах широко використовуються як учнями, так і викладачами. Система електронного навчання дозволяє забезпечувати викладання навчальних предметів, отримувати інформацію та спілкуватися викладачам і учням між собою незалежно від часу та місця знаходження.

9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lnu.edu.ua/academics/e-learning/>.

10. **Термін «змішане навчання»** (в англomовній літературі – blended або hybrid learning) має різні визначення у літературі. Загалом це – поєднання офлайн- (або особисто, «на місці») та онлайн-навчання у різних пропорціях. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>.

11. **Інтерактивне навчання** відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учасників навчального процесу. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Інтерактивне_навчання. – Заголовок з екрану.

12. **Інформаційна культура людини** – набір (система) знань, умінь і навичок людини, що дає змогу їй вільно орієнтуватися в інформаційному середовищі та усвідомлено здійснювати власну інформаційну діяльність. Посилання: Філіппова Л. Л. Інформаційна культура науково-педагогічного працівника: сутність і характерні ознаки / Л. Л. Філіппова // Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи. – Львів : ЛДУ БЖД, 2006. – С. 211-219.

13. **Навчальні мультимедіа** – форма комп'ютерного навчання, що включає з'єднання різних технологій мультимедіа, наприклад: звук, анімацію, графіку, відео, текст.

14. Терміни дистанційного навчання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dl.kspu.edu/mod/glossary/view.php?id=51&mode=letter&hook=ALL&sortkey=CREATION&sortorder=asc&fullsearch=0&page=-1>. – Заголовок з екрану

15. **Перевернутий клас** (нім. *derumgedrehte Unterricht*) – принцип навчання, за яким основне засвоєння нового матеріалу учнями відбувається вдома, а час аудиторної роботи виділяється на виконання завдань, вправ, проведення лабораторних і практичних досліджень, індивідуальні консультації вчителя тощо. [Перевернутий клас. Матеріал з Вікіпедії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Перевернутий_клас].

16. **Самостійна робота** – це вища форма навчальної діяльності учня, що є формою самоосвіти, яка повинна не тільки дати учням певну суму знань, а й формувати в них навички самостійного учіння.

17. **Технологія** – наука про майстерність. Включає в себе методи, прийоми, способи, режими, послідовність операцій і тісно пов'язана із засобами, матеріалами, інструментами. (джерело: сайт [Академік](http://dic.academic.ru/dic.nsf/econ_dict/14610)) http://dic.academic.ru/dic.nsf/econ_dict/14610.

18. **Формувальне оцінювання** «...розуміється як інтерактивне оцінювання учнівського прогресу, що дає змогу вчителям визначати потреби учнів, адаптуючи до них процес навчання» (джерело: Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу : теорія і практика (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.) : монографія / О. І. Локшина. – К. : Богданова А.М. , 2009. – 404 с.) [с. 223–224].

19. **Фасилітатор** – людина, яка забезпечує успішну групову комунікацію (від англ. *facilitation* – допомога, полегшення, сприяння) та організовує процес колективного розв'язання проблем у групі.

20. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D0%B8%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80> .

Список рекомендованих джерел

Основні:

1. Кривонос О. М. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчанні: навч. посібник / О. М. Кривонос. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 182 с.

2. Локшина О. І. Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу : теорія і практика (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.) : монографія / О. І. Локшина. – К. : Богданова А.М. , 2009. – 404 с.

3. Теорія та практика змішаного навчання: монографія / [Кухаренко В. М., Березенська С. М., Бугайчук К. Л. та ін.] ; за ред. В. М. Кухаренка. – Харків : Міськдрук, НТУ ХПІ, 2016. – 284 с.

4. Шопінська Л. М. «Перевернутий клас»: основні інгредієнти компетентісного підходу для ефективної освіти нового покоління. Посібник для вчителів природничих наук. 2021 р. 53 стор. URL: <https://ru.calameo.com/read/00664508184fdf0130cb4>.

5. Рекомендації МОН України щодо впровадження змішаного навчання у закладах фахової перед вищої та вищої освіти. URL.: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/2020/zmyshene%20navchanny/zmishanonavchannia-bookletspreads-2.pdf>.

Додаткові:

1. Змішане навчання у школі. URL: <https://osvitoria.media/experience/yak-zaprovadyty-zmishane-navchannya-u-shkoli-10-najvazhlyvishyh-skladovyh/>.

2. Моделі змішаного навчання. URL: <http://blog.ed-era.com/modieli-zmishanogho-navchannia-osoblivosti-poradi-uspishni-prikladi/>.

3. Перевернуте навчання як одна з ключових тенденцій сучасності. URL: <https://klasnaocinka.com.ua/uk/article/perevernute-navchannya-yak-odna-z-kliuchovikh-tend.html>.

4. Переваги технології «змішаного навчання». URL: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/download/12916/17776>

5. Перевернутий клас або навчання через діалог. URL: <https://klasnashkola.eu/wpcontent/uploads/2017/05/%D0%9F%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%BD%D1%83%D1%82%D0%B8%D0%B9-%D0%A3%D1%80%D0%BE%D0%BA.pdf>

6. Як проводити змішане навчання: поради вчителів. URL: <https://op.ua/news/osvita-v-ukraini/yak-provoditi-zmishane-navchannya-poradi-vid-vchiteliv>

7. Романич Н.В. Відеопрезентація. URL: <http://konf.koippo.kr.ua/blogs/index.php/blog12/title-446>.

Для нотаток

Для нотаток

Шляхи упровадження технології «змішане навчання» в закладах загальної середньої освіти

**(з досвіду роботи вчителів німецької мови
закладів загальної середньої освіти
Кіровоградської області)**

Підписано до друку 11.10.2021 р.
Формат 60x84 1/16. Папір офсетний. Гарнітура «Times New Roman».
Друк – принтер. Тираж – 100 прим.
Зам. № 366

КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», вул. Велика Перспективна,
39/63, Кропивницький, 25006

Віддруковано в лабораторії інформаційно-методичного забезпечення
освітнього процесу КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського»,
вул. Велика Перспективна, 39/63, Кропивницький, 25006